

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
денної форми навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 4 від 02.10.2014 р.

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладачі: Кузенко Т. Б.
Сабліна Н. В.

М 54 Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" денної форми навчання : [Електронне видання] / уклад. Т. Б. Кузенко, Н. В. Сабліна. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 77 с. (Укр. мов.)

Подано завдання для самостійного виконання, плани семінарів, теми рефератів та доповідей із методичними рекомендаціями до їх виконання, тестові та контрольні запитання з навчальної дисципліни за модулями та темами.

Рекомендовано для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" денної форми навчання.

Вступ

Ефективність діяльності підприємства у ринковій економіці визначається станом його фінансів, тому однією з найважливіших умов забезпечення стрімкого росту підприємства, формування високих кінцевих результатів його фінансової діяльності є наявність ефективної системи його фінансової безпеки, змістом якої виступає розробка та реалізація комплексу заходів щодо захисту його фінансових інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз.

За таких умов особливу актуальність набуває підготовка висококваліфікованих фахівців із фінансів, здатних проявити творчий підхід, поєднати глибокі теоретичні знання та набуті практичні уміння у процесі вирішення проблем ефективного розвитку підприємства, досягнення його тактичних та стратегічних цілей.

Навчальна дисципліна "Фінансова безпека підприємства" є вибірковою для вивчення студентами напряму підготовки "Фінанси і кредит" спеціалізації "Фінанси" усіх форм навчання. В навчальних планах підготовки фахівців у галузі "Фінанси та кредит" ця навчальна дисципліна належить до дисциплін циклу професійної підготовки та має на меті набуття студентами теоретичних знань і практичних навичок щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства, механізму формування фінансової безпеки, спрямованого на досягнення цілей фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Фінансова діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з визначенням характеру впливу на нього внутрішнього і зовнішнього середовища, визначенням потреби підприємства в фінансових ресурсах та максимізації прибутку за умов подальшого ефективного розвитку. Навіть за умови високої прибутковості бізнесу недостатня увага до проблем фінансової безпеки підприємства може привести до того, що підприємство стане об'єктом ворожого поглинання.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

засвоєння теоретичних основ фінансової безпеки на різних її рівнях;

оволодіння навичками визначення характеру впливу загроз фінансовій безпеці підприємства, оцінювання ступеня їх небезпеки, вміння вибирати засоби захисту;

набуття майбутніми фінансистами вміння управляти економічними ризиками;

засвоєння методики оцінювання фінансової безпеки підприємства із застосуванням сукупності фінансових показників, що характеризують її рівень;

засвоєння теоретичних основ та отримання практичних навичок щодо адаптації підприємства з метою оптимізації фінансових показників діяльності підприємства;

формування теоретичних і практичних знань стосовно планування заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства;

організація та проведення фінансової розвідки.

Предметом дисципліни виступає система фінансово-економічних відносин з приводу формування оптимального рівня фінансової безпеки для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської та світової потребує нових підходів у підготовці кваліфікованих фахівців, що базуватиметься на збільшенні організаційного, дидактичного та методичного ресурсу самостійної роботи. Процес реформування та розвитку системи вищої професійної освіти на сучасному етапі характеризується посиленням акцентів на підвищенні ролі самостійної роботи суб'єктів навчального процесу, що підтверджується основоположними засадами та вимогами Болонського процесу.

Підготовка висококваліфікованих фахівців в умовах Болонської системи, конкурентоспроможних на ринку праці, а також здатних до компетентної, відповідальної й ефективної діяльності за своєю спеціальністю, неможлива без підвищення ролі самостійної роботи студентів, спрямованої на стимулювання їх професійного зростання та виховання їхньої творчої активності.

Самостійна робота студентів на сучасному етапі стає основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців. Вона є однією з форм оволодіння навчальним матеріалом поза межами обов'язкових навчальних занять. Її спрямовано на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, їх поглиблення, набуття і удосконалення практичних навичок та умінь щодо відповідної спеціальності. Це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності студентів і засвоєння ними сукупності знань, умінь, навичок, що здійснюється за умови запровадження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять.

Мета самостійної роботи студентів – формування самостійності як риси особистості і засвоєння знань, умінь, навиків.

Основними функціями самостійної роботи студентів є: пізнавальна, самостійна, прогностична, корегуюча та виховна.

Пізнавальна функція визначається засвоєнням студентом систематизованих знань із дисциплін.

Самостійна функція проявляється у формуванні вмінь і навиків, самостійного їх оновлення і творчого застосування.

Прогностична функція визначається вмінням студента вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.

Корегуюча функція визначається вмінням вчасно корегувати свою діяльність.

Виховна функція проявляється у формуванні самостійності як риси характеру.

Зміна концептуальної основи й розширення функцій самостійної роботи студента веде не тільки до збільшення її важливості, а й змінює взаємовідносини між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, тобто корегує всі психолого-педагогічні (організаційні, методичні) засоби забезпечення самостійної роботи студентів.

Залежно від цільового призначення виділяють такі види самостійної роботи студентів:

1. Вивчення нового матеріалу:

читання та конспектування літературних джерел інформації;
перегляд відеозаписів;
прослуховування магнітних записів лекцій;
інші види занять;

2. Поглиблене вивчення матеріалу:

підготовка до контрольних, практичних, лабораторних робіт, колоквиумів, семінарів;
виконання типових завдань;
інші види занять;

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості:

проведення лабораторних робіт з елементами творчості;
розв'язання нестандартних задач;
виконання розрахунково-графічних робіт і курсових проектів;
участь у ділових іграх і розборі проблемних ситуацій;
написання рефератів, доповідей, інформацій із заданої теми;
інші види занять;

4. Удосконалення теоретичних знань і практичних навичок в умовах виробництва:

навчальні практикуми, робота на філіях кафедр;

усі види практик;

дипломне проектування;

інші види занять.

Відповідно до положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі, самостійна робота студентів охоплює:

підготовку до аудиторних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних тощо);

виконання завдань із навчальної дисципліни протягом семестру;

роботу над окремими темами навчальних дисциплін відповідно до навчально-тематичних планів;

підготовку до практики та виконання завдань, передбачених практикою;

підготовку до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт;

підготовку до підсумкової державної атестації, у тому числі й виконання випускної кваліфікаційної роботи бакалавра, спеціаліста та магістра;

роботу в студентських наукових гуртках, семінарах; участь у роботі факультативів, спецсемінарів;

участь у науковій і науково-методичній роботі кафедр, факультетів;

участь у наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, конкурсах.

Важливою складовою підготовки фахівця з фінансів взагалі та опанування навчального матеріалу дисципліни "Фінансова безпека підприємства" зокрема – є самостійна робота студентів, у процесі якої поглиблюються теоретичні знання, отримані на лекційних заняттях, формуються та закріплюються практичні навички щодо вирішення ситуаційних завдань, удосконалюється творча діяльність щодо пошуку відповідей на поставлені запитання з проблематики, що розглядається, формується особистий світогляд студента на існуючі проблеми в сфері фінансової діяльності підприємств в Україні.

Самостійна робота студентів з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" спрямована на забезпечення:

системності знань та засобів навчання;

володіння розумовими процесами;
мобільності і критичності мислення;
володіння засобами обробки інформації;
здатності до творчої праці.

Самостійна робота студентів із навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" розподіляється на аудиторну та позааудиторну.

Аудиторна самостійна робота студентів виконується в процесі проведення семінарських та практичних занять за розкладом. Вона полягає у виконанні самостійних завдань на семінарах та практичних заняттях (підготовка до відповідей і вирішення ситуаційних завдань); виконанні контрольних робіт (поточні контрольні роботи, модульні контрольні роботи).

Позааудиторна самостійна робота студентів полягає у:
підготовці до аудиторних занять і виконанні відповідних завдань;
підготовці до виконання проміжних контрольних робіт та підсумкового контролю;

виконанні індивідуального навчально-дослідницького завдання;
підготовці до захисту індивідуального навчально-дослідницького завдання;
виконанні індивідуальних завдань.

Підготовка до аудиторних занять і виконання відповідних завдань містить:

вивчення лекційного матеріалу;
опрацювання рекомендованої викладачем основної та додаткової літератури;

вивчення основних термінів та понять із дисципліни;
роботу з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами, формами фінансової звітності підприємств;
вивчення окремих питань теми за самостійно підібраними джерелами.

Підготовка до виконання проміжних контрольних робіт включає підготовку відповідей на контрольні запитання, виконання тестових завдань, повтор та закріплення методичних підходів щодо вирішення відповідних ситуаційних завдань.

Підготовка до підсумкового контролю (іспиту) студентів включає узагальнення та систематизацію теоретичного матеріалу з навчальної

дисципліни, повтор лекційного матеріалу, окремих питань основної та додаткової літератури, огляд методичних підходів щодо вирішення ситуаційних завдань.

Одним із важливих аспектів організації самостійної роботи є розроблення форм і методів організації контролю за самостійною роботою студентів. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час проведення аудиторних навчальних занять.

Контроль самостійної роботи студентів включає:

відповідь на контрольні або тестові запитання;

перевірку конспекту;

перевірку розв'язаних задач;

перевірку розрахунків;

перевірку виконаних графічних вправ і завдань;

перевірку виконаних індивідуальних завдань.

Для самостійного опанування матеріалом даної дисципліни кафедра розробляє методичні матеріали різного рівня і призначення (так зване дидактичне забезпечення), які повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства" подані за темами далі.

Змістовий модуль 1

Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства

Тема 1. Економічна безпека підприємств: сутність та шляхи формування

Основні теоретичні проблеми, що необхідно розглянути

1. Зміст економічної безпеки та її рівні.
2. Сутність економічної безпеки підприємства та її підсистеми.
3. Елементи загроз економічній безпеці підприємства.
4. Методи зменшення небезпек та загроз.

Література: основна [6; 12]; додаткова [16; 19; 22].

Питання для самостійного опрацювання

1. Вплив глобалізації на економічну безпеку України.
2. Проблема міжнародної економічної безпеки.
3. Загрози міжнародній економічній безпеці та принципи попередження загроз.

Література: основна [2; 5]; додаткова [15; 19; 27].

Теми виступів та доповідей

1. Шляхи оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства.
2. Економічна безпека: макро-, мезо-, мікрорівень.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

Для кращого засвоєння теоретичного матеріалу теми необхідно визначити сутність поняття безпека, починаючи з безпеки глобального, регіонального та локального характеру, і закінчуючи безпекою дорожнього руху, безпекою праці тощо. А також питання визначення місця в їх сукупності якісної характеристики економічної системи, як економічна безпека.

Потім доцільно опрацювати конспект лекцій, рекомендовану основну та додаткову літературу.

У процесі опрацювання літературних джерел студент може зіткнутися з дискусійними питаннями щодо визначення сутності економічної безпеки підприємства, її ієрархічних рівнів. За необхідності слід звернутися за консультацією до викладача.

Під час підготовки до практичного заняття слід особливу увагу приділити економічному змісту фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості. Необхідно детально проробити матеріал щодо визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах для реалізації економічної стратегії підприємства. Рекомендована література: основна [5 – 8]; додаткова [16; 19; 22].

Самостійна робота студента на практичному занятті передбачає виконання практичних завдань щодо визначення рівня фінансової безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності.

За необхідності студент звертається за консультацією до викладача щодо отримання відповідей на питання з методики виконання цих завдань.

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "фінанси", "фінансові ресурси", "фінансові інтереси", "фінансова діяльність", "безпека", "економічна безпека", "загроза", "ризик", "невизначеність", "кадрова безпека", "силова безпека", "екологічна безпека", "інформаційна безпека", "техніко-технологічна безпека";

розуміти: сутність економічної безпеки, взаємозв'язок між економічною безпекою та фінансовою безпекою підприємства, вплив на рівень безпеки виробничо-збутової та фінансової діяльності підприємства та руху його грошових коштів; економічний зміст фінансової діяльності підприємства; класифікацію власних та оборотних коштів підприємства; форми фінансування підприємства та їх взаємозв'язок; склад власного та позикового капіталу підприємства; необхідність визначення потреби в капіталі підприємства; методичний підхід щодо визначення потреби в капіталі для фінансування основних засобів і нематеріальних активів; визначення потреби в фінансових ресурсах для фінансування оборотних засобів підприємства;

вміти: ідентифікувати рівень фінансової безпеки підприємства відповідно до здатності погашення зобов'язань за рахунок власних та позикових коштів; здійснювати аналіз фінансової стійкості підприємства.

Тести для перевірки знань

1. Економічна загроза безпеці підприємства – це:

а) крадіжки, грабежі та шахрайство у відносинах економічної діяльності;

б) стихійні природні явища, що руйнують продуктивні сили і знищують національне багатство суспільства;

в) сукупність чинників, умов і дій окремих суб'єктів, що перешкоджають існуванню і досягненню цілей розвитку економічної системи;

г) сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, що несуть у собі потенціальні можливості економічних втрат;

д) усі попередні відповіді правильні;

е) усі попередні відповіді неправильні.

2. Економічна безпека – це:

а) стан, у якому підприємство може самостійно, без втручання ззовні, визначати шляхи і форми власного економічного розвитку;

б) державою регламентована незалежність і здатність протистояти тиску, шантажу й агресії;

в) стан, здатність і умови, за яких суб'єкти суспільства (держави, юридичні і фізичні особи) можуть протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам досягнення цілей економічного розвитку і реалізації суспільної місії;

г) усі попередні відповіді правильні;

д) усі попередні відповіді неправильні.

3. Предметом економічної безпеки не є:

а) визначення небезпеки і її джерел;

б) ідентифікація небезпеки;

в) моніторинг небезпеки;

г) визначення міри відповідальності за економічні правопорушення;

д) формування нормативної бази захисту;

е) формування інститутів безпеки;

- є) формування режиму захисту;
- ж) здійснення захисту.

4. Визначте поняття допорогової економічної небезпеки:

- а) небезпека, прояв якої руйнує економічну систему і робить неможливою реалізацію її соціально-економічної місії;
- б) небезпека, прояв якої супроводжується втратами, що поновлюються;
- в) усі попередні відповіді правильні;
- г) усі попередні відповіді неправильні.

5. Безпосереднім джерелом економічної небезпеки є:

- а) стихійні лиха;
- б) наслідки техногенної діяльності суспільства;
- в) менталітет суспільства й окремих його суб'єктів;
- г) цілеспрямована діяльність суб'єктів суспільства.

6. Економічним правопорушенням є:

- а) будь-яке відхилення від норм права, що регулює економічну діяльність суб'єктів господарювання;
- б) умисні чи ненавмисні дії особи, які супроводжуються втратами, що поновлюються;
- в) умисні чи ненавмисні дії особи, які супроводжуються втратами, що руйнують стан суб'єкта господарювання та роблять неможливою його подальшу економічну діяльність;
- г) усі попередні відповіді правильні;
- д) усі попередні відповіді неправильні.

7. Що не є джерелом економічної небезпеки для підприємства з боку власної держави:

- а) неефективні законодавчі та виконавчі рішення влади;
- б) некомпетентність державних чиновників;
- в) урядове обмеження технологічних процесів з екологічних міркувань;
- г) використання органів державної влади окремими чиновниками у власних інтересах?

8. Що не є загрозою для підприємства у зовнішньому середовищі:

- а) націоналізація або конфіскація майна підприємства на території інших держав;

- б) блокування рахунків підприємства у банках іноземних держав;
- в) квотування експорту та імпорту іноземною державою;
- г) квотування експорту та імпорту національним урядом;
- д) обмеження інвестиційної діяльності іноземною державою;
- е) підвищення митних тарифів;
- є) економічне шпигунство?

9. Концепція ефективної системи захисту безпеки підприємства передбачає:

- а) передумови формування системи захисту;
- б) стратегічні напрями, заходи і засоби захисту;
- в) конкретні заходи і засоби захисту від визначених небезпек.

10. У яких формах може здійснюватися система захисту безпеки підприємства:

- а) у формі служби захисту;
- б) шляхом одержання послуг на ринку безпеки;
- в) шляхом надання функцій захисту відповідним організаційним структурам підприємства;
- г) усі попередні відповіді правильні;
- д) усі попередні відповіді неправильні?

11. На вибір організаційних форм системи захисту безпеки підприємства впливають:

- а) об'єкти, які потребують захисту;
- б) склад і характер загроз і небезпек для підприємства у зовнішньому і внутрішньому середовищах;
- в) намагання забезпечити 100-відсотковий захист підприємства;
- г) фінансовий стан підприємства;
- д) усі попередні відповіді правильні;
- е) усі попередні відповіді неправильні.

12. Що не є функцією системи захисту економічної безпеки:

- а) визначення джерел і форм небезпеки, а також пріоритетних напрямів захисту;
- б) розробка проектів і конкретних заходів захисту від кожної небезпеки;

- в) розробка ефективних рішень управління підприємством;
- д) контроль за виконанням режиму безпеки?

13. На визначення структури системи захисту підприємства не впливає:

- а) джерело і характер загроз і небезпек;
- б) функції системи захисту;
- в) гарантії держави з питань права підприємства на безпечну діяльність;
- г) фінансові можливості підприємства.

14. Підприємство використовує для власного захисту ресурси:

- а) власні;
- б) державні;
- в) суспільні;
- г) усі попередні відповіді правильні;
- д) усі попередні відповіді неправильні.

15. До власних ресурсів захисту підприємства не належить:

- а) активи підприємства;
- б) технології, ноу-хау, що застосовуються на підприємстві;
- в) інформаційні ресурси підприємства;
- г) менеджмент підприємства;
- д) асоціація виробників, у якій бере участь підприємство.

16. Методом управління ризиками зниження економічної безпеки суб'єкта господарювання не є:

- а) ухилення від небезпеки;
- б) превенція небезпеки;
- в) правовий захист від небезпеки;
- г) формування системи безпеки для подолання небезпеки;
- д) передача ризику іншому.

17. На стан економічної безпеки підприємства найсуттєвіший вплив здійснює управління його підсистемою:

- а) виробничою;
- б) маркетинговою;
- в) фінансовою;

- г) усі попередні відповіді правильні;
- д) усі попередні відповіді неправильні.

18. Чи можна визначити стан економічної безпеки підприємства одним узагальнюючим показником:

- а) так;
- б) ні?

19. До основних індикаторів економічної безпеки підприємства відносять:

- а) індикатори виробництва;
- б) фінансові індикатори;
- в) соціальні індикатори;
- г) усі попередні відповіді правильні;
- д) усі попередні відповіді неправильні.

20. У чому полягає суть ухилення від сплати податків за умов визначення податкової складової в якості основи фінансової безпеки підприємства:

- а) ухилення шляхом переведення сплати податків на партнера у бізнесі;
- б) часткове або цілковите ухилення платника від податкових зобов'язань;
- в) приховування платником своїх доходів від оподаткування?

21. Менеджмент фірми вважає недоцільним займатися спеціально предметом економічної безпеки. Який рівень ставлення до проблеми економічної безпеки це характеризує:

- а) анархічний;
- б) емпіричний;
- в) науковий?

Контрольні запитання

1. Визначити категорію "економічна безпека".
2. Дати характеристику терміну "безпека" і визначити його за сутністю.
3. Охарактеризувати рівні економічної безпеки.
4. Визначити фактори впливу на економічну безпеку.

5. Охарактеризувати вплив глобалізації на економічну безпеку України.

6. Визначити загрози міжнародній економічній безпеці та принципи попередження загроз.

7. Назвати та охарактеризувати рівні економічної безпеки держави.

8. Охарактеризувати загальні положення "Концепції економічної безпеки України".

9. Охарактеризувати чинники економічної безпеки України.

10. Визначити характерні особливості економічної безпеки на рівні регіону (області), її загрози.

11. Розкрити методику оцінювання рівня економічної безпеки регіону.

12. Розкрити методику оцінювання економічної безпеки на рівні підприємства (фірми).

13. Визначити чинники економічної безпеки підприємства.

14. Розкрити елементи загроз економічній безпеці підприємства.

15. Визначити методи зменшення небезпек та загроз.

Література: основна [1; 9; 10]; додаткова [18; 20; 25].

Тема 2. Фінансова безпека підприємства, її критерії та рівні, методи оцінювання

Основні теоретичні проблеми, що необхідно розглянути

1. Фінансова безпека як складова економічної безпеки.

2. Критерії та методи оцінювання фінансової безпеки підприємства.

3. Взаємозалежність фінансової безпеки держави та підприємства.

Література: основна [2; 9]; додаткова [22].

Питання для самостійного опрацювання

1. Сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємства.

2. Принципи та умови забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Література: основна [2; 9]; додаткова [24].

Перелік запитань для семінарських занять

1. Визначити взаємозалежність фінансової безпеки держави і підприємства.

2. Визначити мінімізацію загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки.

Література: основна [3; 9]; додаткова [21; 22; 25].

Теми виступів та доповідей

1. Зв'язок фінансової безпеки підприємства із забезпеченістю його фінансовими ресурсами.

2. Зони вразливості підприємства і чинники, що вражають його фінансові інтереси.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

Починаючи самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал теми, потрібно з'ясувати сутність категорії "фінансова безпека підприємства", проаналізувати основні положення проекту "Концепції фінансової безпеки" – складової економічної безпеки. Визначити взаємозв'язок категорій "економічна безпека підприємства" та "фінанси підприємства".

У процесі вивчення лекційного матеріалу, основної та додаткової літератури необхідно приділити увагу сутнісним характеристикам фінансової безпеки та можливим загрозам фінансовим інтересам підприємства.

Самостійна робота студента на практичному занятті передбачає виконання практичних завдань щодо визначення прибутковості капіталу, оборотності активів, ліквідності та фінансової стійкості за умов застосування широкого кола методів фінансового аналізу (вертикальний, горизонтальний, коефіцієнтний та ін.). Для кращого розуміння теоретичного та методичного матеріалу теми студенту необхідно також детально ознайомитися з Формою № 1 "Баланс" та мати її із собою на заняттях.

Рекомендована література: основна [1; 2; 5 – 8; 13]; додаткова [16; 18].

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "фінансова безпека підприємства", "фінансова безпека держави", "фінансова стратегія", "фінанси підприємства", "економічна безпека підприємства", "фінансова діяльність", "економічний розвиток", "ризик", "економічне управління", "фінансовий стан", "фінансові інтереси", "загроза", "небезпека", "фінансовий менеджмент", "фінансова політика", "фінансові ресурси", "стійкість", "стабільність", "динаміка", "сегментація", "моніторинг";

розуміти: особливі умови розвитку підприємництва в Україні; критерії прийняття рішення щодо реалізації економічної стратегії, особливості фінансування діяльності суб'єктів господарювання; переваги та недоліки створення "Концепції фінансової безпеки України"; можливість впливу реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру на фінансові інтереси підприємства; особливості кількісних і якісних параметрів захищеності фінансових інтересів підприємства, адекватних його фінансовій філософії; особливості створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства у поточному і перспективному періоді;

вміти: проводити оцінювання фінансової безпеки підприємства на основі багаторівневої інтеграції показників його діяльності, використовуючи вихідні дані балансу та звіту про фінансові результати підприємства. На основі експертної оцінки здійснювати ранжирування відповідних груп показників за рівнем значущості для оцінки економічної безпеки підприємства. Розробляти рекомендації щодо прийняття рішення з формування пріоритетів розвитку підприємства, виходячи з визначення узагальнюючого (інтегральний) показника рівня фінансової безпеки.

Тести для перевірки знань

1. Процес забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємств визначається як:

а) сукупність робіт для досягнення високого рівня платоспроможності підприємства;

б) сукупність робіт для досягнення високого рівня платоспроможності підприємства, здійснення його фінансово-господарської діяльності в усіх напрямках стратегічного й оперативного планування;

в) сукупність робіт для досягнення високого рівня платоспроможності підприємства, здійснення його фінансово-господарської діяльності в усіх напрямках стратегічного й оперативного планування, підвищення рівня рентабельності бізнесу;

г) усі попередні відповіді неправильні.

2. Об'єктами фінансової безпеки є:

а) валовий внутрішній продукт;

б) грошові фонди;

в) сукупність доходів держави, суб'єктів підприємницької діяльності та громадян;

г) держава, суб'єкти підприємницької діяльності та громадяни.

3. Суб'єктами фінансової безпеки є:

а) валовий внутрішній продукт;

б) держава;

в) суб'єкти підприємницької діяльності;

г) громадяни.

4. До основних фінансових інтересів у процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства не відносять:

а) максимізацію прибутку;

б) оптимізацію відрахувань до бюджету;

в) зростання ринкової вартості акцій;

г) забезпеченість основним і оборотним капіталом;

д) забезпеченість кваліфікованим персоналом;

е) забезпеченість інвестиціями для розвитку.

5. За ступенем значущості у процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства виокремлюють такі види фінансових інтересів:

а) пріоритетні та другорядні;

б) стратегічні та тактичні;

в) корпоративні та особисто підприємства;

г) натуральні та примусові.

6. Сукупність економічних відносин щодо формування, використання та розподілу прибутку підприємств як основного індикатора рівня їх фінансової безпеки, це:

а) фінансові ресурси;

б) державні фінанси;

в) фінанси підприємств.

7. Рентабельність як індикатор рівня фінансової безпеки – це:

а) частина прибутку, що залишається після відшкодування усіх витрат;

б) абсолютний показник ефективності роботи підприємства;

в) відносний показник ефективності роботи підприємства.

8. Власні фінансові ресурси як основа фінансової безпеки підприємства – це:

- а) статутний фонд;
- б) кредити;
- в) резервний фонд;
- г) прибуток.

9. Фінансові ресурси підприємства утворюються за рахунок:

- а) тільки власних коштів;
- б) власних і позикових коштів;
- в) тільки позикових коштів.

10. Валовий прибуток від реалізації продукції як індикатор рівня фінансової безпеки – це:

- а) виручка від реалізації без ПДВ;
- б) грошове вираження вартості реалізованого товару без ПДВ, акцизів, знижок.

11. Скільки рівнів фінансової безпеки підприємства можна виокремити, виходячи з класифікації ризиків комерційної діяльності:

- а) два;
- б) три;
- в) чотири?

12. Фінансове законодавство в Україні, яке здійснює вплив на регулювання фінансової безпеки держави ухвалює:

- а) Державне казначейство України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Верховна Рада України;
- г) Рахункова палата.

Контрольні запитання

1. Розкрити сутність фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства.

2. Охарактеризувати загальні положення "Концепції фінансової безпеки України".

3. Розкрити понятійний апарат фінансової безпеки підприємства.
 4. Охарактеризувати критерії фінансової безпеки підприємства.
 5. Визначити ознаки фінансової безпеки.
 6. Охарактеризувати чинники впливу на рівень фінансової безпеки підприємства.
 7. Визначити рівні фінансової безпеки підприємства.
 8. Охарактеризувати зв'язок фінансової безпеки підприємства із забезпеченістю його фінансовими ресурсами.
 9. Розкрити критерії та методи оцінювання фінансової безпеки підприємства.
 10. Визначити підходи до оцінювання фінансової безпеки підприємства.
 11. Охарактеризувати зв'язок фінансової безпеки держави і підприємства.
 12. Визначити шляхи мінімізації загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки підприємства.
- Література: основна [6]; додаткова [22].

Тема 3. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства

Основні теоретичні проблеми, що необхідно розглянути

1. Система пріоритетних інтересів підприємства як основа механізму забезпечення його фінансової безпеки.
 2. Структура механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.
 3. Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства.
 4. Бенчмаркінг як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства.
- Література: основна [3; 7; 12]; додаткова [16; 19; 26].

Питання для самостійного опрацювання

1. Види бенчмаркінгу.
 2. Методи бенчмаркінгу.
 3. Типи фінансово-інвестиційної стратегії підприємства.
- Література: основна [7; 12]; додаткова [15; 16; 19].

Теми виступів та доповідей

1. Переваги превентивної стратегії над реактивною в процесі забезпечення фінансової безпеки підприємств.
2. Моделювання загроз фінансовій безпеці підприємства стосовно специфіки його діяльності.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

Для кращого засвоєння теоретичного матеріалу даної теми доцільно повторити лекційний матеріал тем 1 та 2. Особливу увагу під час опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури слід приділити питанням забезпечення фінансової безпеки на основі розробки базових компонентів її механізму.

Самостійна робота студента на практичному занятті передбачає виконання практичних завдань щодо визначення рівня фінансової безпеки на основі розрахунку всіх груп показників фінансової діяльності підприємства.

Рекомендована література: основна [2; 5 – 8; 13]; додаткова [18; 20; 26].

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "інтереси", "загрози", "механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства", "індикатор фінансового стану", "фінансова служба", "фінансова нестабільність", "організаційна структура", "управлінський персонал", "принципи управління", "функції управління", "критерії оцінювання рівня фінансової безпеки", "служба безпеки", "фінансовий аудит", "фінансова розвідка", "документообіг", "кредитоспроможність", "надійність ділових партнерів", "гнучкість", "інформаційна забезпеченість", "планування", "прогнозування", "контроль", "мотивація", "організація", "регулювання", "інтелектуальний потенціал", "стратегічне планування", "сценарій розвитку подій", "бенчмаркінг", "однозначність", "стабільність у часі", "фінансові коефіцієнти", інфляційні процеси;

розуміти: джерела формування статутного, додатково вкладеного, іншого додаткового, резервного капіталів підприємства; причини виникнення кризи підприємства; сутність базових компонентів механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства; основне призначення

механізму; сутність підходів до формування механізму забезпечення фінансової безпеки; сутність та особливості системи фінансових інтересів підприємства як основи забезпечення його фінансової безпеки; особливості побудови організаційної структури підприємства; принципи та функції управління; особливості діяльності служби безпеки на підприємстві; цілі підрозділів, що забезпечують фінансову безпеку підприємства; взаємозв'язок основних функцій управління фінансовою безпекою підприємства, особливості застосування методів та інструментів механізму забезпечення фінансової безпеки, особливості індикаторів фінансової безпеки, сутність видів аналізу фінансової безпеки діяльності підприємства залежно від застосованих методів, вплив інфляційних процесів на застосування показників фінансового стану підприємства, необхідність вдосконалення технології і техніки управління фінансовою безпекою підприємства, необхідність створення системи автоматизованої обробки інформації як базового елемента організаційно-управлінської структури управління фінансовою безпекою підприємства.

вміти: читати та надавати інтерпретацію показникам балансу підприємства та звіту про фінансові результати; проводити експрес-оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства, використовуючи бальні оцінки; визначати рейтинг показників; розраховувати показники фінансового стану підприємства не залежно від форми власності; визначати доцільність застосування того чи іншого методу аналізу фінансової безпеки; застосовувати на практиці горизонтальний, вертикальний метод аналізу фінансової безпеки, а також порівняльний, інтегральний метод та метод фінансових коефіцієнтів; застосовувати індикаторний, ресурсно-функціональний підхід до оцінювання фінансової безпеки підприємства; здійснювати оцінювання фінансової безпеки за бюджетною складовою та за валютною складовою; здійснювати комплексний аналіз рівня фінансової безпеки на основі розробленого механізму її забезпечення.

Тести для перевірки знань

1. Складовими фінансового механізму є:
 - а) фінансові методи;
 - б) фінансові важелі;
 - в) правове забезпечення;
 - г) нормативне й інформаційне забезпечення;
 - д) фінансові ресурси.

2. Нормативне забезпечення функціонування фінансового механізму не містить:

- а) інструкції;
- б) нормативи;
- в) норми.

3. До складу механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства не належать:

- а) фінансові інтереси підприємства;
- б) функції, принципи та методи управління;
- в) фінансові інструменти та показники;
- г) соціально-психологічні методи управління;
- д) критерії оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства;
- е) організаційна структура;
- є) управлінський персонал.

4. До механізму управління фінансовою безпекою підприємства за функціональною структурою не належать:

- а) організація і регулювання;
- б) контроль;
- в) оцінювання й аналіз;
- г) стимулювання;
- д) планування.

5. Бенчмаркінг як інструмент забезпечення фінансової безпеки це:

- а) внутрішній аналіз та порівняння показників діяльності різних структурних підрозділів одного підприємства;
- б) маркетинговий аналіз ринку;
- в) порівняльний аналіз продуктивності виробничих процесів та інших параметрів досліджуваного підприємства й підприємств-конкурентів;
- г) аналіз сильних та проблемних місць підприємства;
- д) усі попередні відповіді правильні;
- е) усі попередні відповіді неправильні.

6. Ефективність механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства визначається з використанням таких прийомів:

- а) аналіз відносних показників (фінансових коефіцієнтів);

- б) факторний аналіз прибутку;
- в) аналіз платоспроможності;
- г) аналіз кредитоспроможності;
- д) усі попередні відповіді правильні;
- е) усі попередні відповіді неправильні.

7. Фінансовий стан підприємства як відображення рівня ефективності реалізації складових механізму забезпечення фінансової безпеки характеризується:

- а) сукупністю виробничо-господарських чинників;
- б) системою показників, що відображають наявність фінансових ресурсів;
- в) системою показників, що відображають наявність і формування фінансових ресурсів;
- г) системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

8. Кризовий фінансовий стан підприємства як відображення неефективності реалізації складових механізму забезпечення фінансової безпеки настає:

- а) коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних обігових коштів та довгостроковими позиковими джерелами;
- б) коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування;
- в) коли запаси й витрати забезпечуються за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат.

9. Підприємство знаходиться у фінансовій небезпеці у такому разі:

- а) наявних активів у ліквідній формі недостатньо для задоволення у встановлений строк вимог, висунутих до підприємства кредиторами;
- б) коефіцієнт абсолютної ліквідності є меншим за 0,2;
- в) коефіцієнт покриття дорівнює 1;
- г) надто низьким є значення показника фінансового левериджу;
- д) усі попередні відповіді правильні;
- е) усі попередні відповіді неправильні.

10. До основних фінансових інтересів підприємства не відносять:

- а) максимізацію прибутку;

- б) оптимізацію відрахувань до бюджету;
- в) зростання ринкової вартості акцій;
- г) забезпеченість основним і оборотним капіталом;
- д) забезпеченість інвестиціями для розвитку.

11. За ступенем значущості виокремлюють такі види фінансових інтересів на шляху до максимізації рівня фінансової безпеки:

- а) пріоритетні та другорядні;
- б) стратегічні та тактичні;
- в) корпоративні та особисто підприємства;
- г) натуральні та примусові.

12. Розмежування фінансових інтересів підприємства за видами діяльності та функціями управління характерно для їх систематизації:

- а) за функціональним критерієм;
- б) за спрямованістю;
- в) за рівнем локалізації;
- г) за ступенем значущості.

13. Оптимізація відрахувань підприємства до бюджету задля закріплення стану фінансової безпеки на оптимальному рівні передбачає:

- а) зростання прибутку;
- б) зниження обсягів сплати податків та обов'язкових платежів;
- в) оптимізацію дивідендних витрат;
- г) немає правильної відповіді.

Контрольні запитання:

1. Визначити систему пріоритетних інтересів підприємства задля забезпечення його фінансової безпеки.

2. Розкрити класифікацію фінансових інтересів залежно від різних критеріїв.

3. Визначити структуру та склад механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

4. Охарактеризувати механізм управління фінансовою безпекою підприємства, розкрити його функції.

5. Розкрити функціональну структуру управління фінансовою безпекою підприємства.

6. Охарактеризувати порядок використання SWOT-аналізу для забезпечення фінансової безпеки підприємства.

7. Охарактеризувати алгоритм функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

8. Охарактеризувати бенчмаркінг як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства.

9. Визначити типи фінансово-інвестиційної стратегії підприємства.

Література: основна [3; 4; 7; 8; 12]; додаткова [16; 17; 19].

Змістовий модуль 2

Забезпечення фінансової безпеки підприємства

Тема 4. Адаптація підприємства як засіб забезпечення його фінансової безпеки

Основні теоретичні проблеми, що необхідно розглянути

1. Види та процес адаптації, адаптивна реакція підприємства.
2. Складові адаптації підприємства.
3. Класифікації адаптивної реакції підприємства.
4. Фінансове забезпечення адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі.
5. Інформаційне забезпечення адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища.

Література: основна [6; 7; 11]; додаткова [25].

Питання для самостійного опрацювання

1. Моделі поведінки підприємства, що визначають його готовність до адаптації.

2. Сукупність адаптивних заходів підприємства.

Література: основна [6; 7; 14]; додаткова [17; 21; 22].

Теми виступів та доповідей

1. Сутність адаптації та адаптивної реакції підприємства.

2. Організація планування процесу адаптації підприємства.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

У процесі вивчення матеріалу теми студент повинен обов'язково з'ясувати сутність впливу зовнішнього середовища на фінансову безпеку підприємства, необхідність узгодженості інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища.

У результаті вивчення лекційного матеріалу, основної та додаткової літератури з даної теми студент повинен мати уявлення про роль взаємозв'язку підприємства із зовнішнім середовищем, та його вплив на прийняття рішень у процесі його діяльності в сучасних умовах господарювання.

Самостійна робота студента на практичному занятті передбачає виконання практичних завдань щодо розрахунку поточного стану фінансової безпеки підприємства на основі проведення SWOT-аналізу. За необхідності студент може звертатися за консультацією до викладача в процесі виконання поставлених завдань.

Рекомендована література: основна [4 – 8]; додаткова [18; 19].

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "зовнішнє середовище", "внутрішнє середовище", "фінансові ресурси", "фінансові інтереси", "мікросередовище", "макросередовище", "можливості", "грошові кошти", "збалансованість", "адаптація", "чинники впливу", "бюджет", "адаптивна реакція", "процес адаптації", "чинники прямого впливу", "чинники непрямого впливу", "змушена адаптивна реакція", "індиферентна адаптивна реакція", "велика реакція", "локальна реакція", "запланована реакція", "спонтанна реакція", "витратна реакція", "прибуткова реакція", "стратегічна реакція", "поточна реакція", "економічний ефект", "позикові ресурси", "інвестиційні ресурси", "бюджетмодель поведінки підприємства";

розуміти: сутність адаптації підприємства; особливості адаптивної реакції відповідно до класифікаційних ознак; порядок формування джерел покриття витрат на адаптацію; склад забезпечень зазначених витрат; порядок розрахунку витрат на розробку рішень з адаптації; сутність моделей поведінки підприємства; зв'язок інтересів підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища;

вміти: визначити сильні й слабкі сторони підприємства; складати перелік параметрів, за якими буде оцінюватися підприємство; за кожним

параметром визначити, що є сильною стороною підприємства, а що – слабкою; з усього переліку вибирати найбільш важливі сильні та слабкі сторони підприємства й заносити їх у матрицю SWOT-аналізу; визначити ринкові можливості і загрози; зіставляти сильні та слабкі сторони підприємства з можливостями й загрозами ринку; для оцінювання можливостей застосовувати метод позиціювання кожної конкретної можливості на матриці можливостей; проводити виявлення можливостей і загроз у трьох напрямках: ринок, продукт і діяльність із реалізації продуктів на цільових ринках (ціноутворення, товаророзподіл і просування продуктів); застосувати метод складання профілю середовища; за допомогою методу складання профілю середовища оцінити відносну значимість для організації окремих чинників середовища; визначити ймовірність використання можливостей підприємства за допомогою побудови матриці.

Тести для перевірки знань

1. Джерела стратегічної інформації, що необхідна підприємству для його адаптації до впливу зовнішнього середовища не містять:

- а) публікації в пресі та спеціальній літературі;
- б) результати громадських слухань;
- в) результати проведення ярмарок, конференцій;
- г) інформацію від постачальників та суб'єктів фінансового ринку.

2. Концепція ефективної системи захисту підприємства передбачає:

- а) передумови формування системи захисту;
- б) стратегічні напрями, заходи і засоби захисту;
- в) конкретні заходи і засоби захисту від визначених небезпек.

3. До власних ресурсів захисту підприємства не належать:

- а) активи підприємства;
- б) технології, ноу-хау, що застосовуються на підприємстві;
- в) інформаційні ресурси підприємства;
- г) менеджмент підприємства;
- д) асоціація виробників, у якій бере участь підприємство.

Контрольні запитання

1. Визначити категорію адаптації підприємства, розкрити її мету.

2. Охарактеризувати відмінності параметричної адаптації від структурної.
3. Розкрити сукупність адаптивних заходів підприємства.
4. Охарактеризувати складові адаптації підприємства.
5. Охарактеризувати процес адаптації.
6. Розкрити класифікацію адаптивної реакції підприємства.
7. Охарактеризувати порядок фінансового забезпечення адаптації підприємства до змін у зовнішньому середовищі.
8. Розкрити бюджет адаптації.
9. Охарактеризувати інформаційне забезпечення адаптації підприємства до змін зовнішнього середовища.

Література: основна [6 – 8]; додаткова [15; 16].

Тема 5. Нормативне та інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства.
2. Сутність та види інформаційного забезпечення процесу планування фінансової безпеки.

Література: основна [1; 11]; додаткова [16; 20].

Питання для самостійного опрацювання

1. Загальні передумови проведення реорганізації підприємства.
2. Фінансовий механізм перетворення підприємств.

Література: основна [5; 7]; додаткова [19].

Перелік запитань для семінарських занять:

1. Охарактеризувати планування як основу фінансової безпеки підприємства.
2. Охарактеризувати інформаційно-аналітичну роботу як методологічну основу організації фінансової безпеки підприємства.
3. Джерела інформації для визначення та моніторингу стану фінансової безпеки підприємства.

4. Види інформаційного забезпечення процесу планування фінансової безпеки.

Література: основна [7 – 12]; додаткова [20; 33].

Теми виступів та доповідей

1. Інформаційна війна та її характерні риси.
2. Методичні підходи до моніторингу фінансової безпеки підприємства.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

У процесі підготовки до семінарських занять з цієї теми студент повинен особливу увагу приділити законодавчо-нормативним засадам регулювання фінансової безпеки підприємства, особливо в аспекті її планування, а також впливу державного регулювання на інформаційно-аналітичне забезпечення планування фінансової безпеки підприємства.

Самостійна робота студента за темою передбачає опрацювання лекційного матеріалу, основної та додаткової рекомендованої літератури для підготовки до семінарського заняття, а також вивчення методичних засад та виконання відповідних завдань, присвячених процесу планування фінансової безпеки. За необхідності студент звертається за поза-аудиторною консультацією до викладача.

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "планування", "планування фінансової безпеки", "інформаційно-аналітичне забезпечення", "прогнозне забезпечення", "збалансованість фінансових інтересів", "статистичні показники", "податкова звітність", "інформація", "державне регулювання", "непряме регулювання", "зовнішні джерела", "внутрішні джерела", "управлінська звітність", "соціологічне обстеження", "нормативно-правова база", "аудит", "економічний аналіз";

розуміти: методологічну основу організації фінансової безпеки; сутність видів інформаційного забезпечення процесу планування фінансової безпеки підприємства; перспективи розвитку "Концепції фінансової безпеки підприємства; особливості міждержавної нормативно-правової бази планування; особливості напрямів державного регулювання інформаційного забезпечення планування фінансової безпеки суб'єкта господарювання;

вміти: визначати чинники зміни ефекту фінансового важеля; визначати рівень фінансової безпеки підприємства на основі оцінки ефективності використання позикового капіталу; користуватися методом ланцюгової підстановки, послідовно замінюючи базовий рівень кожного чинника на фактичний у звітному періоді і порівнюючи ЕФВ до і після зміни відповідного чинника.

Тести для перевірки знань

1. Сутність фінансового планування полягає у:

- а) визначенні організаційно-правових форм підприємств;
- б) проведенні оцінювання фінансової стратегії;
- в) визначенні фінансових можливостей держави для забезпечення розвитку її економіки.

2. Фінансовий стан підприємства як відображення ефективності процесу планування фінансової безпеки характеризується:

- а) сукупністю виробничо-господарських чинників;
- б) системою показників, що відображають наявність фінансових ресурсів;
- в) системою показників, що відображають наявність і формування фінансових ресурсів.

3. Чи можна визначити в процесі планування фінансової безпеки стан економічної безпеки підприємства одним узагальнюючим показником:

- а) так;
- б) ні?

4. Розмістити наведені етапи формування фінансової стратегії як етапу планування фінансової безпеки у правильній послідовності:

- а) визначення місії фірми;
- б) розробка фінансової політики за окремими аспектами фінансової діяльності;
- в) визначення загального періоду формування фінансової стратегії;
- г) формування стратегічних цілей фінансової діяльності.

5. Методами планування фінансової безпеки є:

- а) нормативний;
- б) балансовий;
- в) метод коефіцієнтів.

6. Яке з тверджень хибне: "Цілі фінансової стратегії забезпечують реалізацію загальної стратегії економічного розвитку підприємства за умови...":

- а) достатності капіталу для формування необхідних активів;
- б) відсутності заборгованості перед бюджетом за податками;
- в) прийняттого рівня ризиків;
- г) фінансових інновацій?

7. Головною метою розробки плану надходжень і видатків грошових коштів як складової планування фінансової безпеки підприємства є:

- а) забезпечення оптимальної структури активів і пасивів;
- б) забезпечення постійної платоспроможності підприємства;
- в) підвищення прибутковості підприємства;
- г) забезпечення сталого фінансового стану підприємства.

8. Для інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємство повинно вирішити такі проблеми:

а) визначення мети та основних завдань інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки, виходячи з місії фінансових інтересів і завдань, що стоять перед підприємством;

б) вибір із системи показників фінансової діяльності підприємства індикаторів, що характеризуватимуть кількісний стан фінансової безпеки підприємства;

в) попереднє визначення сукупності чинників, що впливають на рівень фінансової безпеки держави;

г) вибір або розрахунок порогових значень індикаторів фінансової безпеки підприємства.

9. Показники податкової звітності можуть використовуватися в процесі планування фінансової безпеки підприємства для:

а) передбачення можливих шляхів розвитку внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства та їхніх негативних наслідків;

- б) планування податків;
- в) прийняття управлінських рішень;
- г) визначення мети та основних завдань фінансової безпеки підприємства.

Контрольні запитання

1. Охарактеризувати інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємства.
2. Розкрити сутність інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства.
3. Розкрити мету інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства.
4. Визначити джерела інформації для проведення моніторингу стану фінансової безпеки підприємства.
5. Охарактеризувати види інформаційного забезпечення процесу планування фінансової безпеки.

Література: основна [1; 2; 11]; додаткова [16; 20].

Тема 6. Державне регулювання діяльності підприємства

Основні теоретичні проблеми, що необхідно розглянути

1. Характеристика нормативно-правової бази захисту фірми.
2. Національне законодавство щодо забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Література: основна [10; 13]; додаткова [15; 20; 22].

Питання для самостійного опрацювання

1. Міждержавна нормативно-правова база захисту фірми.
2. Міждержавні економічні угоди України та інших держав.
3. Роль Цивільного та Господарського Кодексів у забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Література: основна [7; 10; 13]; додаткова [15; 20; 22].

Теми виступів та доповідей

1. Державний контроль за дотриманням законодавства про захист інтересів суб'єктів господарювання.

2. Роль "Колективної угоди" в процесі забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства.

3. Архітектоніка системи правового регулювання забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

4. Роль Цивільного та Господарського Кодексів у забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

У процесі вивчення даної теми студент повинен опрацювати лекційний матеріал, основну та додаткову рекомендовану літературу для поглиблення теоретичних знань та кращої підготовки до практичного заняття щодо аналізу напрямів державного регулювання фінансової безпеки підприємства та оцінки рівня забезпечення фінансової безпеки.

Необхідно визначити особливості позитивного та негативного впливу державного регулювання на фінансову безпеку підприємства, надаючи характеристику можливих наслідків. Особливу увагу слід приділити такій вимозі до системи фінансової безпеки, як законність її функціонування.

Студенту слід систематизувати форми державного регулювання, сферу регулювання, наслідки від регулювання та напрям безпосереднього впливу на рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Рекомендована література: основна [3; 5 – 7]; додаткова [15; 16; 20 – 22].

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "державне регулювання", "фінансові інструменти", "довгострокові та поточні фінансові інвестиції", "антимонопольна політика", "система оподаткування", "фундаментальний аналіз", "інноваційні процеси", "правова основа", "непряме регулювання", "пряме державне регулювання", "інвестиційна політика", "державні інтереси", "недержавний сектор", "прибуток", "обмеження діяльності", "законність", "інфраструктура", "собівартість інвестиції", "конституційне

закріплення", "службові інструкції", "постанова органів місцевого самоврядування", "економічна конкуренція", "споживча кооперація", "біржова діяльність", "ринок фінансових послуг";

розуміти: законодавчі засади забезпечення захисту економічної конкуренції; методичні підходи до оцінювання фінансових інвестицій; особливості правового захисту суб'єктів господарювання; особливості правового регулювання інвестиційної діяльності; особливості нормативно-правового захисту біржової діяльності; методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції та її розкриття у фінансовій звітності згідно з діючим П(С)БО;

вміти: проводити аналіз правового регулювання фінансової безпеки підприємства; визначати вплив державного регулювання на фінансову безпеку підприємства; визначати захисну реакцію на негативний вплив державного регулювання; визначати рівень впливу державного регулювання на різних підприємствах.

Тести для перевірки знань

1. Укажіть правильне визначення поняття "фінансовий інструмент" як інструмент державного регулювання фінансової безпеки підприємства:

а) грошові кошти та їх еквіваленти, які відображаються в активі балансу підприємства на певну дату;

б) довгострокові та поточні зобов'язання підприємства, які відображаються в пасиві балансу підприємства на певну дату;

в) контракти, які одночасно приводять до виникнення фінансового активу у одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого.

2. Що не є джерелом економічної небезпеки для підприємства з боку власної держави:

а) неефективні законодавчі та виконавчі рішення влади;

б) некомпетентність державних чиновників;

в) урядове обмеження технологічних процесів із екологічних міркувань;

г) використання органів державної влади окремими чиновниками у власних інтересах?

3. Що входить до сфери безпосереднього державного управління фінансами:

- а) фінанси населення;
- б) фінанси підприємств усіх форм власності;
- в) державні фінанси?

4. Метою державного регулювання безпеки є:

- а) досягнення ефективного механізму взаємодії підприємств;
- б) установлення прийнятої ціни на товар;
- в) підвищення якості товару;
- г) немає правильної відповіді.

5. Основні напрями державного регулювання підприємств – це:

- а) проведення антимонопольної політики та регулювання ринку;
- б) проведення інвестиційної політики та регулювання інноваційних процесів;
- в) формування і розвиток інфраструктури підприємництва;
- г) усі відповіді правильні.

6. Нормативно-правова база виконує такі основні функції:

- а) встановлює й регулює взаємовідносини між суб'єктами фінансової безпеки;
- б) встановлює порядок створення та застосування сил і засобів забезпечення фінансової безпеки;
- в) усі відповіді правильні;

7. Забезпечення фінансової безпеки здійснюється:

- а) на 3-х рівнях: на рівні міжнародних угод, національного законодавства, на локальному рівні;
- б) на 2-х рівнях: на рівні національного законодавства і рівні підприємства;
- в) немає правильної відповіді.

Контрольні запитання

1. Охарактеризувати нормативно-правову базу захисту фірми.

2. Визначити порядок застосування міждержавної нормативно-правової бази захисту фірми.

3. Охарактеризувати особливості національного законодавства щодо забезпечення фінансової безпеки підприємств.

4. Визначити роль Цивільного, Кримінального, Господарського, Податкового кодексів України в процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства.

5. Визначити порядок регулювання економічної та фінансової безпеки законами України.

6. Визначити зміст державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень.

7. Визначити сутність "Положення про систему безпеки фірми".

8. Визначити роль "Колективної угоди в процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства".

Література: основна [1; 7; 8; 13]; додаткова [15; 21; 22].

Тема 7. Організація фінансової розвідки

Основні теоретичні проблеми, що необхідно розглянути

1. Місце і роль фінансової розвідки в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємств.

2. Принципи фінансової розвідки.

3. Організація та ефективність фінансової розвідки.

4. Джерела інформації фінансової розвідки та методи її збору.

Література: основна [4]; додаткова [15; 20; 21].

Питання для самостійного опрацювання

1. Методи перевірки ділового партнера.

2. Критерії ефективності фінансової розвідки.

3. Відповідальність за незаконне ведення ділової розвідки.

Література: основна [4; 8]; додаткова [15; 21; 22].

Теми виступів та доповідей:

1. Промислова та економічна розвідка як засоби інформаційного пошуку.

2. Організація збирання інформації у зовнішньому середовищі.
3. Місце і роль фінансової розвідки в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємств.

Методичні рекомендації до самостійного опрацювання матеріалу

Перед початком опрацювання лекційного матеріалу, основної та додаткової літератури студенту рекомендовано повторити методичні основи характеристики конкурентів із дисципліни "Фінансовий менеджмент".

Самостійна робота студента на практичному занятті передбачає виконання практичних завдань щодо аналізу фінансового стану підприємства на основі її фінансової звітності.

Рекомендована література: основні [5; 7]; додаткова [19].

Студент повинен:

знати: основні поняття і категорії: "фінансова розвідка", "стратегічний розвиток", "економічна розвідка", "науково-технічне шпигунство", "розвідка ресурсів", "технологічне шпигунство", "розвідка маркетингу", "розвідка менеджменту", "розвідка фінансів", "розташування ресурсів", "процес споживання", "дослідницький процес", "топ-менеджмент", "ліквідність", "платоспроможність", "прибутковість", "грошові потоки";

розуміти: місце і роль фінансової розвідки в системі стратегічного розвитку підприємства; сутність складових економічної розвідки; порядок проведення оцінювання підприємства; особливості напрямів дій менеджменту підприємства на засадах конкурентної розвідки; сутність чинників, які забезпечують ефективність функціонування економічної розвідки, особливості головних результатів роботи економічної розвідки; сутність принципів фінансової розвідки; особливості інформаційного простору фінансової розвідки;

вміти: оцінювати вартість підприємства; коефіцієнт абсолютної ліквідності; аналізувати фінансовий стан підприємства для ефективного здійснення фінансової розвідки на основі розрахунку таких показників, як коефіцієнт проміжної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, середній період погашення дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт загальної заборгованості, коефіцієнт довгострокової капіталізації, частка валового прибутку у виторзі від реалізації, частка

чистого прибутку у виборі від реалізації, коефіцієнт оборотності активів, рентабельність активів.

Тести для перевірки знань

1. Що не є функцією фінансової розвідки:

- а) забезпечення своєчасною інформацією про наміри конкурентів;
- б) визначення шляхів, якими конкурент може завадити діяльності підприємства;
- в) спостереження ситуації, коли інтереси підприємства стикаються з інтересами конкурента;
- г) підвищення ефективності функціонування підприємства;
- д) перевірка надійності ділового партнера?

2. Яку проблему неможливо вирішити за допомогою фінансової розвідки:

- а) сформувати з працівників підприємства "команду" для боротьби з конкурентами;
- б) орієнтуватись в економічній ситуації, що постійно змінюється;
- в) планувати власні дії;
- г) усі попередні відповіді неправильні?

3. Не є напрямком діяльності фінансової розвідки:

- а) зв'язок із державними розвідувальними службами;
- б) виявлення лояльності працівників підприємства;
- в) безпосередня розвідка конкурента;
- г) вивчення усіх чинників зовнішнього середовища.

4. Не є предметом прогнозування операції фінансової розвідки:

- а) визначення чинників, що перешкоджають або сприяють отриманню необхідної інформації;
- б) наслідки успішного або неуспішного проведення фінансової розвідки;
- в) необхідні матеріальні, фінансові та людські ресурси для проведення операції розвідки;
- г) визначення власної моделі поведінки після отримання необхідної інформації внаслідок фінансової розвідки;

- д) усі попередні відповіді правильні;
- е) усі попередні відповіді неправильні.

5. Що не є принципом організації фінансової розвідки:

- а) таємність;
- б) неупередженість у вилученні та обробці інформації;
- в) гнучкість організації фінансової розвідки;
- г) використання легальних та протиправних методів вилучення інформації обмеженого доступу;
- д) виключення незаконних методів вилучення інформації обмеженого доступу?

6. Що не є внутрішнім джерелом інформації об'єкта фінансової розвідки:

- а) облікові документи;
- б) прогнози і плани;
- в) інформація на виставках та ярмарках;
- г) реклама;
- д) позаоблікова інформація та інформація про взаємовідносини окремих структур об'єкта фінансової розвідки?

7. Що не є зовнішнім джерелом інформації об'єкта фінансової розвідки:

- а) постачальники ресурсів;
- б) споживачі продукції та послуг;
- в) виставки та ярмарки;
- г) реклама?

8. Що не є носієм інформації для фінансової розвідки:

- а) персонал об'єкта розвідки;
- б) паперові документи;
- в) спеціальна науково-технічна та фахова література;
- г) магнітні стрічки, диски, дискети тощо;
- д) усі попередні відповіді правильні;
- е) усі попередні відповіді неправильні?

9. Що не є джерелом економічної небезпеки для підприємства з боку власної держави:

- а) неефективні законодавчі та виконавчі рішення влади;
- б) некомпетентність державних чиновників;
- в) урядове обмеження технологічних процесів з екологічних міркувань;
- г) використання органів державної влади окремими чиновниками у власних інтересах?

10. Що не є головною ознакою нелегальних методів збирання інформації:

- а) суперечливість із кримінальним кодексом;
- б) суперечливість із моральним кодексом;
- в) безперечність кримінальним, цивільним та моральним нормам суспільного життя;
- г) немає правильної відповіді?

11. Що не є легальним методом збирання інформації під час фінансової розвідки:

- а) отримання необхідної інформації за допомогою засобів масової інформації;
- б) бесіди з фахівцями об'єкта розвідки;
- в) вивчення фахової та довідкової літератури;
- г) отримання інформації на виставках та ярмарках;
- д) немає правильної відповіді?

12. Метою фінансової розвідки є:

- а) своєчасне забезпечення керівництва надійною та достовірною інформацією про зовнішнє середовище з визначенням факторів ризику щодо фінансової безпеки підприємства;
- б) організація максимально ефективної інформаційної роботи, що виключає дублювання структурними підрозділами підприємства один одного;
- в) вироблення короткострокових та довгострокових прогнозів впливу оточуючого середовища на фінансову діяльність підприємства та його фінансові інтереси;
- г) формування системи мотивації персоналу;

д) посилення позитивних і локалізація негативних чинників впливу оточуючого середовища на фінансову діяльність підприємства (управління ризиками).

13. Що відносять до найбільш важливих завдань фінансової розвідки?

14. Джерела інформації про конкурента в процесі фінансової розвідки можна поділити на:

- а) внутрішні та зовнішні;
- б) прямі та опосередковані;
- в) основні та додаткові.

15. Методи щодо джерел інформації в процесі фінансової розвідки можна класифікувати в такий спосіб:

- а) методи збору інформації;
- б) методи аналізу інформації;
- в) методи обробки інформації;
- г) методи сортування інформації;
- д) методи передачі інформації;
- е) методи декодування інформації.

16. Зазначте принципи здійснення фінансової розвідки:

- а) принцип ситуаційності;
- б) принцип системності;
- в) принцип конфіденційності;
- г) принцип адаптивності;
- д) принцип маневреності;
- е) принцип стійкості.

Контрольні запитання

1. Визначити місце і роль фінансової розвідки в системі забезпечення стратегічного розвитку підприємств.

2. Розкрити принципи фінансової розвідки.

3. Охарактеризувати порядок організації та визначення ефективності фінансової розвідки.

4. Охарактеризувати джерела інформації фінансової розвідки, методи її збору та опрацювання.

Література: основна [4; 8]; додаткова [15; 21; 22].

Методичні рекомендації для підготовки індивідуального навчально-дослідницького завдання з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства"

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (далі ІНДЗ) передбачає: систематизацію, закріплення, розширення теоретичних знань і практичних навичок із дисципліни та застосування їх у конкретних ситуаціях; розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами щодо організації та управління фінансовою діяльністю суб'єктів підприємництва.

ІНДЗ видається студенту викладачем на початку вивчення дисципліни. Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (ІНДЗ) виконується самостійно за консультування із викладачем протягом вивчення дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

Студент має надати ІНДЗ для перевірки наприкінці семестру у визначений викладачем термін, але не пізніше терміну проведення підсумкового модульного контролю. Остаточна оцінка за виконання ІНДЗ визначається викладачем під час захисту роботи студентом. Оцінка враховується під час виставлення загальної оцінки з дисципліни.

ІНДЗ передбачає: систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань із дисципліни та застосування їх у конкретних ситуаціях; розвиток навичок самостійної роботи з літературними джерелами та звітністю підприємства.

Індивідуальне завдання з дисципліни "Фінансова безпека підприємства", яке має виконати та захистити кожен студент, спрямоване на узагальнення різного роду завдань, що були виконані на практичних заняттях, та практичне застосування розглянутих методів оцінювання фінансової безпеки на прикладі конкретного підприємства (наприклад, підприємства, що буде об'єктом дослідження під час написання дипломної роботи).

ІНДЗ із дисципліни "Фінансова безпека підприємства" має складатися з таких структурних елементів:

титульна сторінка;

зміст;

вступ;
основна частина;
висновки;
список використаної літератури;
додатки.

Титульна сторінка оформляється згідно із загальними вимогами і повинна містити назву університету; назву кафедри; назву навчальної дисципліни; тему ІНДЗ; прізвище, ініціали студента, номер академічної групи. Загальною назвою ІНДЗ є назва її теоретичної частини.

Зміст містить найменування усіх розділів, пунктів та номери їх початкових сторінок.

У вступі подають актуальність обраної теми, мету роботи, завдання, які ставить перед собою студент у процесі її виконання, об'єкт і предмет дослідження.

Основна частина ІНДЗ складається з двох частин: теоретичної та практичної. Основна частина ІНДЗ має містити короткий опис методів, що використовуються, відповідні розрахунки та аналіз отриманих результатів.

Теоретичний матеріал наводиться студентом в узагальненому вигляді з посиланнями на відповідні джерела з обов'язковим подальшим критичним аналізом проблеми, обраної для дослідження. У теоретичному розділі індивідуальної роботи розкривається економічний зміст обраної теми, дається огляд літературних джерел, формулюються невирішені питання, висвітлюються існуючі проблеми, пропонуються та обґрунтовуються шляхи їх вирішення. Теоретична частина повинна містити 2 підрозділи, один з котрих обов'язково повинен розкривати проблему в межах теми дослідження та шляхи її вирішення.

Практична частина складається із ситуаційного завдання, вирішення якого має супроводжуватися змістовними поясненнями та обґрунтованими висновками.

У висновках містяться підсумки проведених студентом досліджень, розроблені власні пропозиції та рекомендації.

Список використаної літератури складається із законодавчо-нормативних документів, навчально-методичної літератури, спеціальної літератури, періодичних видань (журнали, газети та ін.). Список використаної літератури необхідно скласти за абеткою.

У додатках міститься фінансова звітність підприємства, що була використана у ході написання ІНДЗ, статистичні та допоміжні дані.

Обсяг ІНДЗ повинен становити у друкованому варіанті 17 – 25 сторінок. Орієнтовна кількість сторінок у розділах:

зміст – 1 стор.;

вступ – 1 стор.;

теоретична частина – 10 – 15 стор.;

практична частина з висновками та пропозиціями – 2 – 3 стор.;

висновки – 1 – 2 стор.;

список літератури – 1 – 2 стор.;

додатки (за необхідності) – обсяг не лімітується.

Варіант теоретичної частини ІНДЗ обирається згідно зі списком студента у групі з переліку запропонованих тем.

Перелік тем теоретичного розділу індивідуального навчально-дослідницького завдання з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства"

1. Шляхи оптимізації структури фінансових ресурсів підприємства.
2. Кадрова складова у формуванні механізму економічної безпеки підприємства.
3. Фінансова криза на підприємстві та шляхи її подолання.
4. Фінансові джерела санації підприємства.
5. Організація управління обіговим капіталом.
6. Сучасне методичне забезпечення оцінювання стану фінансової безпеки підприємства в Україні.
7. Управління фінансовими ризиками на підприємстві.
8. Управління портфелем цінних паперів підприємства.
9. Складові ефективної організації зайнятості на підприємствах.
10. Управління основним капіталом на підприємстві.
11. Приватизація державних підприємств і її балансові аспекти.
12. Фінансове прогнозування на підприємстві.
13. Ефективна організація зайнятості працівників промислових підприємств у сучасних умовах господарювання.
14. Банкрутство підприємства та засоби його попередження.
15. Вплив розрахунково-платіжної дисципліни на фінансовий стан підприємства.
16. Вплив кадрової політики підприємства на його фінансовий стан.
17. Організація статутних капіталів підприємств різних форм господарювання.

18. Організація фінансового планування на підприємстві.
19. Методики оцінювання кредитоспроможності підприємства-позичальника.
20. Забезпечення продуктивної зайнятості на підприємстві як засіб покращення його фінансового стану.
21. Механізм формування та розподілу прибутку підприємства.
22. Економічний ефект підприємства від забезпечення продуктивності праці та продуктивної зайнятості.
23. Вплив організації трудових ресурсів на фінансовий результат підприємства.
24. Планування кадрової безпеки як запоруки фінансової безпеки підприємства.
25. Особливості формування інвестиційних ресурсів підприємства.
26. Механізм ефективного використання власних фінансових ресурсів підприємства.
27. Ризики у процесі інвестиційної діяльності підприємства та заходи щодо їх зменшення.
28. Вплив оподаткування підприємства на його фінансовий стан.
29. Державне регулювання фінансових взаємовідносин підприємства.
30. Розвиток кредитних відносин підприємств в сучасних умовах.
31. Особливості амортизаційної політики на підприємствах у сучасних умовах господарювання.
32. Організація фінансового контролю на підприємстві в сучасних умовах господарювання.

**Практична частина індивідуального
навчально-дослідницького завдання на тему:
"Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства
з використанням економіко-математичних методів"**

Проаналізувати окремі аспекти діяльності підприємства з використанням різних економіко-математичних методів та описати зміст методів, що використовуються. Всі розрахунки провести, використовуючи бухгалтерську та фінансову звітність підприємства в динаміці (мінімум 3 періоди).

Дати відповіді на запитання та виконати розрахунки:

- 1) дати коротку характеристику діяльності підприємства;

- 2) охарактеризувати існуюче на підприємстві інформаційне забезпечення для оцінки його фінансової безпеки;
- 3) визначити та оцінити небезпеки та загрози фінансовій безпеці підприємства;
- 4) обрати методику оцінювання фінансової безпеки та обґрунтувати свій вибір;
- 5) оцінити рівень фінансової безпеки підприємства;
- 6) розробити модель адаптивної реакції підприємства на впливи оточуючого середовища;
- 7) розробити заходи щодо адаптації підприємства;
- 8) охарактеризувати фінансове забезпечення процесу адаптації та планування фінансової безпеки підприємства;
- 9) визначити напрями фінансової розвідки підприємства за пріоритетними для нього напрямками;
- 10) визначити заходи щодо планування фінансової безпеки підприємства.

ІНДЗ видається студенту викладачем на початку вивчення дисципліни. Студент має право самостійно обрати підприємство для дослідження, в протилежному випадку матеріал для дослідження (звітність підприємства) має бути запропонована викладачем.

Розрахункові вправи до практичної частини індивідуального навчально-дослідницького завдання з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства"

Завдання 1 (до теми 1)

Проведіть оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості. Зробіть відповідні висновки та розробіть заходи щодо здійснення подальшої виробничо-збутової діяльності підприємства. Висловіть свою думку щодо доцільності використання даного підходу до оцінювання рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства. Вихідні дані для оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства (базовий варіант) подано у табл. 1.

Баланс

Активи	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	1 000	46,827	58,4793
первісна вартість	1 001	62,5086	85,1598
Знос	1 002	15,6816	26,6805
Незавершене будівництво	1 005	47,3715	141,3522
Основні засоби:	1 010		
Первісна вартість	1 011	1 160,874	2 027,936
Знос	1 012	332,6895	504,7515
Довгострокові біологічні активи	1 020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1 030		
Інші фінансові інвестиції	1 035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1 040		
Відстрочені податкові активи	1 045	174,4578	275,4081
Інші необоротні активи	1 090		
Усього за розділом I	1 095	1 096,841	1 998,424
II. Оборотні активи			
Запаси	1 100	1 970,328	1 902,483
Поточні біологічні активи	1 110		
Дебіторська заборгованість за товари:	1 125	793,881	330,4026
Дебіторська заборгованість:			
з бюджетом	1 135	547,6581	428,6304
за виданими авансами	1 130	0,1089	7,7319
Інша поточна дебіторська заборгованість	1 135		
Поточні фінансові інвестиції	1 160		
Грошові кошти та їх еквіваленти	1 165	4,5738	18,7308
Інші оборотні активи	1 190		
Усього за розділом II	1 195	4 568,028	4 131,122
III. Необоротні активи, утримані для прода- жу та групи вибуття	1 200	11,3256	12,8502
Баланс	1 300	5 676,316	6 091,56
Пасив			
I. Власний капітал			
Статутний капітал	1 400	216	216
Пайовий капітал	1 405		
Додатковий вкладений капітал	1 410	33,048	34,128
Резервний капітал	1 415	75,168	75,168

1	2	3	4
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1 420	4 650,048	5 391,252
Неоплачений капітал	1 425		
Вилучений капітал	1 430		
Усього за розділом I	1 495	4 974,264	5 716,548
II. Довгострокові зобов'язання	1 500		
Довгострокові кредити банків	1 510		
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	1 515	6,804	6,804
Довгострокові забезпечення	1 520		
Цільове фінансування	1 525		
Усього за розділом II	1 595	6,804	6,804
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1 600		121,824
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1 610		
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1 615	172,368	116,64
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з бюджетом	1 620	237,6	67,176
у тому числі з податку на прибуток	1 621		
зі страхування	1 625	7,992	10,476
з оплати праці	1 630	23,976	20,52
Поточні забезпечення	1 660	46,764	15,948
Доходи майбутніх періодів	1 665		
Інші поточні зобов'язання	1 690		
Усього за розділом III	1 695	624,78	352,512
Баланс	1 900	5 629,284	6 091,56

Методичні рекомендації до завдання 1

Рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стійкості визначається виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи позичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності.

Оцінними показниками є:

$$\begin{aligned}
 \pm E_c &= E_e - Z; \\
 \pm E_T &= (E_c + K) - Z; \\
 \pm E_H &= (E_c + K_m + K) - Z,
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

де $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (-) власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів і покриття витрат, пов'язаних із господарською діяльністю підприємства;

E_e – власні оборотні кошти;

Z – матеріальні обігові кошти підприємства (запаси);

$\pm E_T$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів і позик;

K – середньострокові і довгострокові кредити і позики;

$\pm E_H$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго-, середньо- і короткострокових кредитів і позик;

K_T – короткострокові кредити і позики.

На основі проведених розрахунків за допомогою таблиці 2 слід визначити рівень фінансової безпеки підприємства.

Таблиця 2

Визначення рівня фінансової безпеки підприємства

№ п/п	Результати	Рівень фінансової безпеки	Характеристика
1	$\pm E_c > 0,$ $\pm E_T > 0,$ $\pm E_H > 0$	абсолютний	для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів
2	$\pm E_c \leq 0,$ $\pm E_T > 0,$ $\pm E_H > 0$	нормальний	підприємство практично задовольняється власними джерелами формування запасів і покриття витрат
3	$\pm E_c < 0,$ $\pm E_T > 0,$ $\pm E_H > 0$	хитливий	підприємству недостатньо власних оборотних коштів і воно вдається до середньострокових і довгострокових позик і кредитів
4	$\pm E_c < 0,$ $\pm E_T < 0,$ $\pm E_H > 0$	критичний	підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до короткострокових кредитів
5	$\pm E < 0,$ $\pm E < 0,$ $\pm E < 0$	кризовий	підприємство неспроможне забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані позиченими коштами

Завдання 2 (до теми 2)

Використовуючи вихідні дані про баланс (табл. 3) та звіт про фінансові результати підприємства (табл. 4) проведіть оцінювання його фінансової безпеки на основі багаторівневої інтеграції показників. Для визначення рівня економічної безпеки слід розглянути такі групи показників:

прибутковість капіталу;

оборотність активів;

ліквідність;

фінансова стійкість.

За результатами розрахунків зробіть відповідні висновки та розробіть заходи щодо здійснення подальшої виробничо-збутової діяльності підприємства. Висловіть свою думку щодо доцільності використання даного підходу до оцінювання рівня фінансової складової економічної безпеки підприємства.

Таблиця 3

Баланс (базовий варіант)

Активи	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1 000		
первісна вартість	1 001	200	1156
накопичена амортизація	1 002	(63)	(405)
Незавершені капітальні інвестиції	1 005	1436	992
Основні засоби:	1 010		
первісна вартість	1 011	81 463	80 575
знос	1 012	(51 291)	(51 701)
Інвестиційна нерухомість	1 015		
Довгострокові біологічні активи	1 020	117	117
Довгострокова дебіторська заборгованість	1 040		
Відстрочені податкові активи	1 045	455	512
Інші необоротні активи	1 090		
Усього за розділом I	1 095	32 317	31 246
II. Оборотні активи			
Запаси:			
Векселі одержані	1 120	10	320
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1 125	5 275	7 650

1	2	3	4
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	1 135	9	320
за виданими авансами	1 130	423	630
У тому числі податку на прибуток	1 136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1 155	487	615
Поточні фінансові інвестиції	1 160		
Інші оборотні активи	1 190	273	190
Усього за розділом II	1 195	35 515	39 405
III. Необоротні активи, утримані для продажу та групи вибуття	1 200	27	345
Баланс	1 300	67 859	70 996
Пасив			
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1 400	30 976	30 976
Капітал у дооцінках	1 405		
Додатковий капітал	1 410		
Резервний капітал	1 415	10 337	10 331
Неоплачений капітал	1 425	()	()
Вилучений капітал	1 430	()	()
Усього за розділом I	1 495	50 364	50 628
II. Довгострокові зобов'язання			
Відстрочені податкові зобов'язання	1 500	6 450	7 000
Довгострокові кредити банків	1 510		
Інші довгострокові зобов'язання	1 515		
Довгострокові забезпечення	1 520		
Цільове фінансування	1 525		
Усього за розділом II	1 595	6 450	7 000
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1 600	5 285	9 032
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1 610		
товари, роботи, послуги	1 615	3 118	2 787
Розрахунки з бюджетом	1 620	1 212	217
у тому числі з податку на прибуток	1 621		
розрахунки зі страхування	1 625	280	310
розрахунки з оплати праці	1 630	709	792
Поточні забезпечення	1 660		
Доходи майбутніх періодів	1 665		
Інші поточні зобов'язання	1 690	11	60
Усього за розділом III	1 695	11 044	13 364
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, за групами вибуття	1 700		
Баланс	1 900	67 859	70 996

Звіт про фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
I. Фінансові результати			
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2 000	58 708	60 137
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2 050	(38 632)	(38 271)
Валовий:			
прибуток	2 090	20 076	21 866
збиток	2 095		
Інші операційні доходи	2 120	2 643	2 404
Адміністративні витрати	2 130	(8 909)	(9 481)
Витрати на збут	2 150	(1 435)	(3 112)
Інші операційні витрати	2 180	(9 512)	(9 366)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2 190	2 863	2 311
збиток	2 195		
Доход від участі в капіталі	2 200		
Інші фінансові доходи	2 220		
Інші доходи	2 240	85	60
Фінансові витрати	2 250	(1 769)	(978)
Втрати від участі в капіталі	2 255		
Інші витрати	2 270	(755)	(620)
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	2 290	424	773
збиток	2 295		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2 350	318	541
збиток	2 355		
III. Елементи операційних витрат			
Матеріальні затрати	2 500	22 137	26 507
Витрати на оплату праці	2 505	16 735	15 345
Відрахування на соціальні заходи	2 510	6 331	5 656
Амортизація	2 515	3 903	3 456
Інші операційні витрати	2 520	8 826	9 854
Разом	22 550	57 932	60 818

Методичні рекомендації до завдання 2

Пріоритетність груп показників, а також показників усередині груп слід визначити експертним шляхом. Як метод обробки експертної інформації розглядати рангові оцінки.

На основі експертної оцінки здійснити ранжирування відповідних груп показників за рівнем значущості для оцінки економічної безпеки підприємства. Кожний з експертів оцінює значущість кожної групи показників. При цьому група, що вважається експертами найбільш значущою, одержує найвищу оцінку, а найменш значуща оцінюється одиницею.

Звести отримані оцінки в таблицю 5.

Таблиця 5

Визначення пріоритетності груп показників

№ п/п	Група показників	Експерт					Сума експертних оцінок
		1	2	3	4	5	
1	Прибутковість капіталу	X_{11}	X_{12}	X_{12}	...	X_{1n}	$\sum_{j=1}^5 X_{ij}$
2	Оборотність активів	X_{21}	X_{22}	X_{23}	...	X_{2n}	
3	Ліквідність активів	X_{31}	X_{32}	X_{33}	...	X_{3n}	
4	Фінансова стійкість	X_{41}	X_{42}	X_{43}	...	X_{4n}	
Σ		10	10	10	...	10	$\sum_{i=1}^4 X_{ij}$

Коефіцієнти пріоритетності кожної групи показників визначаються за формулою:

$$K_i = \frac{\sum_{j=1}^n X_{ij}}{n}, \quad (2)$$

де K_i – коефіцієнт пріоритетності i -ї групи показників;
 X_{ij} – оцінка j -го експерта за i -ою групою показників;
 n – число експертів.

За цим же принципом визначити коефіцієнти пріоритетності окремих показників у кожній із виділених груп.

Використовуючи розраховані коефіцієнти пріоритетності (значущості) показників у групах і коефіцієнти пріоритетності груп показників, визначити узагальнюючий (інтегральний) показник рівня фінансової безпеки підприємства:

$$Q = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n S_{ij} K_i^z K_{ij}^z K_j^y, \quad (3)$$

де S_{ij} – індекс j -го показника в i -й групі;
 K_i^z – коефіцієнт значущості i -ї групи показників;
 K_{ij}^z – коефіцієнт j -го показника в i -й групі;
 K_j^y – коефіцієнт узгодження кількості показників для i -ї групи.

Завдання 3 (до теми 3)

Провести експрес-оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства використовуючи бальні оцінки.

Для визначення рівня фінансової безпеки слід розглянути всі групи показників фінансової діяльності підприємства. Зробити відповідні висновки та розробити заходи щодо здійснення подальшої виробничо-збутової діяльності підприємства.

Висловте свою думку щодо доцільності використання даного підходу до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Вихідними даними для розрахунків є баланс (табл. 6) та звіт про фінансові результати підприємства (табл. 7).

Баланс підприємства (базовий варіант)

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість	1 000	1 444	3 122
первісна вартість	1 001	1 941	3 857
накопичена амортизація	1 002	497	735
Незавершене будівництво	1 005	186	558
Основні засоби:			
залишкова вартість	1 010	1 028	12 696
первісна вартість	1 011	2 271	14 641
знос	1 012	(1 243)	(1 945)
Інвестиційна нерухомість			
первісна власність	1 016	0	0
знос	1 017	0	0
Довгострокові біологічні активи			
первісна вартість	1 021	0	0
накопичена амортизація	1 022	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств			
Інші фінансові інвестиції	1 035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість			
Відстрочені податкові активи	1 045	0	0
Гудвіл	1 050	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати			
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1 065	0	0
Інші оборотні активи			
Усього за розділом I	1 095	2 658	16 376
II. Оборотні активи			
Запаси			
Виробничі запаси	1 101	1 680	3 134
Незавершене виробництво	1 102	2 028	1 664
Готова продукція	1 103	2 031	1 123

1	2	3	4
Товари	1 104	51	836
Поточні біологічні активи	1 110	0	0
Депозити перестраховання	1 115	0	0
Векселі одержані	1 120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги	1 125	812	641
Дебіторська заборгованість за рахунками:			
за виданими авансами	1 130	4 153	3 968
З бюджетом	1 135	4	229
У тому числі з податку на прибуток	1 136	2	0
з нарахованих доходів	1 140	0	0
із внутрішніх розрахунків	1 145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1 155	4 054	2 184
Поточні фінансові інвестиції	1 160	0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти:	1 165	4	26
Готівка	1 166	0	0
Рахунки в банках	1 167	4	26
Витрати майбутніх періодів	1 170	1	1
Частка перестраховика у страхових резервах	1 180	0	0
у тому числі в:	1 181	0	0
резервах довгострокових зобов'язань	1 181	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1 182	0	0
резервах незароблених премій	1 183	0	0
інших страхових резервах	1 184	0	0
інші оборотні активи	1 190	84	0
Усього за розділом II	1 195	14 902	13 806
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1 200	0	0
Баланс	1 300	17 560	30 182
Пасив			
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1 400	612	612
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1 401	0	0
Капітал у дооцінках	1 405	0	0
Додатковий капітал	1 410	0	0
Емісійний дохід	1 411	0	0
Накопичені курсові різниці	1 412	0	0
Резервний капітал	1 415	0	0

1	2	3	4
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1 420	(1 075)	(1 763)
Неоплачений капітал	1 425	0	0
Вилучений капітал	1 430	0	0
Інші резерви	1 435	0	0
Усього за розділом I	1 495	(463)	(1 151)
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1 500		
Відстрочені податкові зобов'язання	1 505	0	0
Довгострокові кредити банків	1 510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1 515	8 834	8 834
Довгострокові забезпечення	1 520	387	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1 521	0	0
Цільове фінансування	1 525	0	0
Благодійна допомога	1 526	0	0
Страхові резерви	1 530	0	0
У тому числі резерв довгострокових зобов'язань	1 531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат	1 532	0	0
резерв незароблених премій	1 533	0	0
інші страхові резерви	1 534	0	0
Інвестиційні контракти	1 535	0	0
Призовий фонд	1 540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1 545	0	0
Усього за розділом II	1 595	9 221	8 834
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1 600	0	0
Векселі видані	1 605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість за: Довгостроковими зобов'язаннями	1 610	0	0
Товари, роботи, послуги	1 615	2 375	10 469
Розрахунками з бюджетом	1 620	81	129
У тому числі з податку на прибуток	1 621	0	0
Розрахунками зі страхування	1 625	225	300
Розрахунками з оплати праці	1 630	455	600
За одержаними авансами	1 635	1 207	2 078
За розрахунками з учасниками	1 640	0	0
Із внутрішніх розрахунків	1 645	0	0
За страховою діяльністю	1 650	0	0

1	2	3	4
Поточні забезпечення	1 660	0	905
Доходи майбутніх періодів	1 665	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1 670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1 690	4 459	8 018
Усього за розділом III	1 695	8 802	22 499
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1 700		
Баланс	1 900	17 560	30 182

Таблиця 7

Звіт про фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
I. Фінансові результати			
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2 000	21 189	11 513
Чисті зароблені страхові премії	2 010	0	0
Премії підписані, валова сума	2 011	0	0
Премії, передані у перестраховування	2 012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2 013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2 014	0	0
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2 050	(15 039)	(9 554)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2 070	0	0
Валовий:			
прибуток	2 090	6 150	1 959
збиток	2 095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2 105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2 110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2 111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2 112	0	0

Продовження табл. 7

1	2	3	4
Інші операційні доходи	2 120	738	4 807
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2 121	0	0
Адміністративні витрати	2 130	(4 555)	(3 656)
Витрати на збут	2 150	(503)	(105)
Інші операційні витрати	2 180	(2 621)	(5 093)
Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2 181	0	0
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	2 190	0	0
збиток	2 195	(791)	(2 088)
Дохід від участі в капіталі	2 200	0	0
Інші фінансові доходи	2 220	0	0
Інші доходи	2 240	0	0
Дохід від благодійної допомоги	2 241	0	0
Фінансові витрати	2 250	(0)	(0)
Витрати від участі в капіталі	2 255	0	0
Інші витрати	2 270	(97)	(0)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2 275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2 290	0	0
збиток	2 295	(888)	(2 088)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2 300	(27)	107
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2 305	(0)	(0)
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2 350	0	0
збиток	2 355	(915)	(1 981)
II. Сукупний дохід			
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2 400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2 405	0	0
Накопичені курсові різниці	2 410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2 415	0	0
Інший сукупний дохід	2 445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2 450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2 455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2 460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2 350; 2 355; 2 460)	2 465	(915)	(1 981)
III. Елементи операційних витрат			

1	2	3	4
Матеріальні затрати	2 500	8 551	5 519
Витрати на оплату праці	2 505	7 434	6 032
Відрахування на соціальні заходи	2 510	2 825	2 292
Амортизація	2 515	1 080	912
Інші операційні витрати	2 520	1 062	999
Разом	2 550	20 952	15 754

Методичні рекомендації до завдання 3

В основі визначення класу (рівня) безпеки лежать граничні значення показників та їхній рейтинг (табл. 8).

Таблиця 8

Визначення класу (рівня) фінансової безпеки підприємства

Значення показника	Клас (рівень) безпеки
вище від нормативного	клас I
нижче від нормативного, але вище за критичне	клас II
нижче від критичного	клас III

Для одержання узагальнюючої оцінки рівня безпеки може бути використаний весь перелік показників чи відібрані ті з них, що становлять особливий інтерес для дослідження поточної фінансово-економічної ситуації.

Загальна оцінка безпеки дається в балах. Бали становлять суму добутків рейтингу кожного показника на клас.

Рейтинг показника визначається залежно від цілей дослідження і важливості показника для обраного напрямку дослідження:

$$B = \sum_{i=1}^n P_i \times K_i, \quad (4)$$

де B – сума балів;

P_i – рейтинг i-го показника;

K_i – клас i-го показника.

Сумарний рейтинг показників становить 100. Тому при значеннях показників, що належать до класу I, кількість балів дорівнює 100; класу II – 200 і класу III – 300. За умови проміжної величини суми балів, близької до 100 (тобто 100 – 150) підприємству присвоюється клас I, близької до 200 (151 – 250 балів) – клас II, близької до 300 (251 – 300) – клас III.

Завдання 4 (до тем 4, 7)

На основі проведення SWOT-аналізу зробити оцінювання поточного стану фінансової безпеки підприємства, виявити існуючі загрози та розробити (визначити) стратегічне забезпечення фінансової безпеки підприємства. Зробити відповідні висновки.

Методичні рекомендації до завдання 4

Крок 1. Визначення сильних і слабких сторін підприємства.

Для того, щоб визначити сильні та слабкі сторони підприємства, необхідно:

- 1) скласти перелік параметрів, за якими буде оцінюватися підприємство;
- 2) за кожним параметром визначити, що є сильною стороною підприємства, а що – слабкою;
- 3) з усього переліку вибрати найбільш важливі сильні та слабкі сторони підприємства й занести їх у матрицю SWOT-аналізу.

Крок 2. Визначення ринкових можливостей і загроз.

Методика визначення ринкових можливостей і загроз ідентична методиці визначення сильних і слабких сторін підприємства.

Крок 3. Зіставлення сильних і слабких сторін підприємства з можливостями й загрозами ринку.

Для зіставлення можливостей підприємства умовам ринку застосовується матриця SWOT, що має такий вигляд (табл. 9).

На перетині розділів утворюються чотири поля: "СйМ" (сила й можливість); "СйЗ" (сила й загрози); "СіМ" (слабкість і можливість); "СіЗ" (слабкість і загрози). На кожному з даних полів дослідник повинен розглянути всі можливі парні комбінації й виділити ті, які повинні бути враховані у процесі розробки стратегії поведінки організації.

Для оцінювання можливостей застосовується метод позиціювання кожної конкретної можливості на матриці можливостей (табл. 10).

Аналогічна матриця складається для оцінки загроз (табл. 11).

Рекомендується проводити виявлення можливостей і загроз у трьох напрямках: ринок, продукт і діяльність з реалізації продуктів на цільових ринках (ціноутворення, товаророзподіл і просування продуктів). Джерелом виникнення можливостей і погроз можуть бути споживачі, конкуренти, зміна чинників макросередовища, наприклад, законодавчої бази, митної політики.

Таблиця 9

Матриця SWOT

	можливості 1. 2. 3	загрози 1. 2. 3
Сильні сторони 1. 2. 3	ПОЛЕ "СйМ"	ПОЛЕ "СйЗ"
Слабкі сторони 1. 2. 3	ПОЛЕ "СіМ"	ПОЛЕ "СіЗ"

Таблиця 10

Матриця можливостей

Ймовірність використання можливостей	Вплив можливостей на підприємство		
	Сильний	Помірний	Незначний
Висока	поле "BC"	поле "BU"	поле "BM"
Середня	поле "CC"	поле "CU"	поле "CM"
Низька	поле "HC"	поле "HU"	поле "HM"

Оцінка загроз

Ймовірність реалізації загроз	Вплив загроз на підприємство			
	Руйнування	Критичний стан	Тяжкий стан	"Легкі забиті місця"
Висока	поле "ВР"	поле "ВК"	поле "ВТ"	поле "ВЛ"
Середня	поле "СР"	поле "СК "	поле "СТ"	поле "СЛ"
Низька	поле "НР"	поле "НК"	поле "НТ"	поле "НЛ"

Для аналізу середовища також доцільно застосувати метод складання його профілю. За допомогою методу складання профілю середовища оцінити відносну значимість для організації окремих чинників середовища.

Завдання 5 (до теми 5)

Визначити рівень фінансової безпеки підприємства на основі оцінки ефективності використання позикового капіталу. Визначити чинники зміни ефекту фінансового важеля. Зробити відповідні висновки. Вихідні дані для розрахунку ефекту фінансового важеля подано у табл. 12.

Вихідні дані

Показники	Минулий період	Поточний період
1	2	3
1. Загальна сума бруто-прибутку до виплати процентів і податків, тис. грн	28 500	30 000
2. Проценти до сплати, тис. грн	4 748	4 950
3. Прибуток після сплати процентів до виплати податків, тис. грн		
4. Податки з прибутку, тис. грн		
5. Рівень оподаткування, коефіцієнт (п. 4 : п. 3)		
6. Чистий прибуток, тис. грн. (п. 4 - п. 3)		
7. Середня сума сукупного капіталу, тис. грн		
8. Власний капітал	31 880	35 975
9. Позиковий капітал	28 120	34 025

1	2	3
10. Плече фінансового важеля (відношення позикового капіталу до власного)		
11. Рентабельність сукупного капіталу (ВЕР), (п. 1 : п. 7 × 100), %		
12. Рентабельність сукупного капіталу після сплати податків [ROA = ВЕР (1 - К _п)]		
13. Номінальна ціна позикових ресурсів (п. 2 : п. 9 - 100), %		
14. Уточнена середня ціна позикових ресурсів з урахуванням податкової економії (п. 2 : п. 9 (1 - К _п) 100), %		
15. Ефект фінансового важеля [(п. 11 (1 - К _п) - п.14) п.10], %		

Методичні рекомендації до завдання 5

Одним із показників, що застосовується для оцінювання ефективності позикового капіталу, є ефект фінансового важеля (ЕФВ):

$$\text{ЕФВ} = \left(\frac{\text{ЧП} + \text{Ппроц}(1 - \text{К}_п) - \text{Проц}(1 - \text{К}_п)}{\text{Акт}} - \frac{\text{Проц}(1 - \text{К}_п)}{\text{ЗК}} \right) \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}} = (\text{ROA} - \text{Ц}_{\text{ЗК}}^y) \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}} \quad (5)$$

або

$$\text{ЕФВ} = (\text{ВВЕ} - \text{Ц}_{\text{ЗК}}^H) \times (1 - \text{К}_п) \times \frac{\text{ЗК}}{\text{ВК}}, \quad (6)$$

де ЧП – сума чистого прибутку;

Проц – нараховані проценти й інші витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу;

Акт – середня сума сукупних активів у звітному періоді;

ROA – економічна рентабельність сукупного капіталу після сплати податків (відношення суми чистого прибутку і процентів за кредит із урахуванням податкового коректора до середньорічної суми всього сукупного капіталу), %;

$\text{Ц}_{\text{ЗК}}^y$ – уточнена середньозважена ціна позикових ресурсів з урахуванням податкової економії, %;

$\text{Ц}_{\text{ЗК}}^H$ – номінальна ціна позикових ресурсів, %;

$\text{К}_п$ – рівень податкового вилучення з прибутку (відношення податків із прибутку до суми прибутку після сплати процентів);

ЗК – середня сума позикового (залученого) капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу.

Ефект фінансового важеля показує, на скільки відсотків збільшується сума власного капіталу за рахунок залучення позикових засобів в оборот підприємства. Позитивний ЕФВ виникає в тому разі, якщо рентабельність сукупного капіталу вища від середньозваженої ціни позикових ресурсів.

Для визначення того, як змінився ЕФВ за рахунок кожного фактора обраної вами моделі, доцільно скористатися методом ланцюгової підстановки, послідовно замінюючи базовий рівень кожного фактора на фактичний у звітному періоді і порівнюючи ЕФВ до і після зміни відповідного фактора.

Завдання 6 (до тем 3, 5)

На двох підприємствах за один місяць спостерігалася наступна ситуація (табл. 13):

Таблиця 13

Вихідні дані

Показники	Підприємство 1 (П1), тис. грн	Підприємство 2 (П2), тис. грн
Виручка від реалізації продукції	100	100
Чистий дохід	70	70
Постійні витрати	20	30
Змінні витрати	30	20

Визначити значення такого індикатора рівня фінансової безпеки підприємств, як очікуваний приріст прибутку під час збільшення чистого доходу на кожному підприємстві на 20 %.

Методичні рекомендації до завдання 6

Визначимо суму валової маржі та прибутку для кожного підприємства:

$$В = ЧД - ЗВ; \quad (7)$$

$$БП = В - ПВ, \quad (8)$$

де ЧД – чистий дохід;
ЗВ – змінні витрати;
В – виручка від реалізації;
ПВ – постійні витрати.

За умов однакового рівня виручки (ВД), чистого доходу і загальної суми витрат, обидва підприємства є однаково прибутковими ($БП_1 = БП_2$). Однак збільшення виручки на однаковий відсоток принесе різне збільшення прибутку.

Завдання 7 (до теми 6)

Дві фірми, що здійснюють різні види виробничої діяльності, мають вказані далі показники і структуру капіталу. Так, у підприємства № 1 у пасиві 87 млн грн позикових і стільки ж власних коштів. Економічна рентабельність активів – 18 %, процентна ставка позикових коштів – 17 % річних. У підприємства № 2 актив за мінусом відстрочених платежів постачальникам складає – 87 млн грн, а пасив – 101 млн грн позикових коштів, а решта – власні кошти. Економічна рентабельність активів – 38 %, процентна ставка позикових коштів – 17,5 % річних.

Необхідно:

- 1) розрахувати ефект фінансового важеля як показник рівня фінансової безпеки підприємства для кожного підприємства;
- 2) порівнявши отримані результати, зробити висновок щодо можливості залучення позикових коштів кожним підприємством.

Методичні рекомендації до завдання 6

1. Ефект фінансового важеля розраховується за формулою:

$$Ефв = \frac{2}{3} \times (ЕР - СП) \times \frac{\text{Позикові кошти}}{\text{Власні кошти}}, \quad (9)$$

де ЕР – економічна рентабельність власного капіталу;
СП – ставка відсотків за позикові кошти.

Для обґрунтування висновків визначте ефект фінансового важеля і рентабельність власного капіталу для різних варіантів залучення кредиту і визначте умови, за яких підприємства матимуть негативне значення рентабельності власного капіталу.

Завдання 8 (до теми 7)

Компанія "Крафт" займається продажем освітлювального устаткування для будівельних корпорацій. Дані її фінансової звітності за останні три роки подано в табл. 14.

Таблиця 14

Вихідні дані

Показники	1-й рік	2-й рік	3-й рік
Грошові кошти	30	20	50
Дебіторська заборгованість	200	260	290
Запаси	400	480	600
Основні засоби	800	800	800
Всього активів	1 430	1 560	1 695
Короткострокова кредиторська заборгованість	230	300	380
Нарахування	200	210	225
Короткострокові кредити банку	100	100	140
Довгострокова кредиторська заборгованість	300	300	300
Звичайні акції	100	100	100
Нерозподілений прибуток	500	550	550
Всього пасивів	1 430	1 560	1 695
Виторг від продажу (чистий дохід)	4 000	4 300	3 800
Собівартість реалізованої продукції	3 200	3 600	3 300
Чистий прибуток	300	200	100

Необхідно проаналізувати фінансовий стан компанії для ефективного здійснення фінансової розвідки за зазначені періоди на основі розрахунку таких показників:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- коефіцієнт проміжної ліквідності;

коефіцієнт загальної ліквідності;
 середній період погашення дебіторської заборгованості;
 коефіцієнт оборотності запасів;
 коефіцієнт загальної заборгованості;
 коефіцієнт довгострокової капіталізації;
 частка валового прибутку у виторзі від реалізації;
 частка чистого прибутку у виторзі від реалізації;
 коефіцієнт оборотності активів;
 рентабельність активів.

Результати розрахунків звести в таблицю, побудувати графіки й описати отримані результати.

Під час вибору індивідуального варіанта значення поправочних коефіцієнтів R вибирати з відповідної таблиці, наведеної в додатку.

Методичні рекомендації до завдання 8

Формули для розрахунку необхідних показників:

$$\begin{array}{l} \text{Коефіцієнт} \\ \text{загальної ліквідності} \end{array} = \frac{\text{Оборотні кошти (Поточні активи)}}{\text{Короткострокова кредиторська заборгованість}}; \quad (10)$$

$$\begin{array}{l} \text{Коефіцієнт} \\ \text{проміжної ліквідності} \end{array} = \frac{\text{Оборотні кошти - Запаси}}{\text{Короткострокова кредиторська заборгованість}}; \quad (11)$$

$$\begin{array}{l} \text{Середній термін} \\ \text{погашення дебіторської} \\ \text{заборгованості} \end{array} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Середньорічна реалізація в кредит}}; \quad (12)$$

$$\begin{array}{l} \text{Коефіцієнт оборотності} \\ \text{запасів} \end{array} = \frac{\text{Собівартість реалізованих запасів}}{\text{Середня вартість активів}}; \quad (13)$$

$$\text{Коефіцієнт оборотності активів} = \frac{\text{Виторг від реалізації}}{\text{Загальна вартість активів}}; \quad (14)$$

$$\text{Рентабельність активів} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Загальна сума матеріальних активів}}. \quad (15)$$

Результати розрахунків необхідно занести в таблицю і проаналізувати їх.

Завдання 9 (до тем 2, 7)

Відкрите акціонерне товариство "Альфа" знаходиться у кризовому стані фінансової безпеки та має непокриті збитки у балансі. Баланс підприємства наведено у таблиці 15.

З метою покриття балансових збитків загальними зборами акціонерів прийнято рішення передати безкоштовно до анулювання 120 тис. акцій номінальною вартістю 50 грн. Накладні витрати, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу підприємства, складають 15 тис. грн.

Таблиця 15

Баланс ВАТ "Альфа"

Активи	Тис. грн	Пасив	Тис. грн
1. Необоротні активи	7 910	1. Зареєстрований капітал	10 000
2. Запаси	3 300	2. Резервний капітал	90
		3. Непокритий збиток	(5 700)
3. Дебіторська заборгованість	1 170	4. Довгострокові зобов'язання	5 410
4. Грошові кошти	120	5. Короткострокові зобов'язання	2 700
Баланс	12 500	Баланс	12 500

Із метою залучення фінансових ресурсів для фінансування переоснащення виробництва та освоєння нового виду продукції загальними зборами акціонерів прийнято рішення щодо збільшення статутного

капіталу підприємства на 50 % шляхом додаткової емісії корпоративних прав. Курс емісії встановлено на рівні 105 %. Накладні витрати, пов'язані зі збільшенням статутного капіталу підприємства, складають 15 тис. грн.

Скласти баланс акціонерного товариства після покриття балансових збитків та після збільшення статутного капіталу шляхом додаткової емісії акцій. Проаналізувати динаміку балансового курсу корпоративних прав підприємства. Визначити ринковий курс акцій підприємства після додаткової емісії, якщо після санації балансу підприємства ринковий курс дорівнював номінальному.

Методичні рекомендації до завдання 9

Розрахувати вартість корпоративних прав товариства, які безкоштовно передаються акціонерами до анулювання шляхом множення номінальної вартості однієї акції на кількість акцій, що підлягає анулюванню.

Визначити розмір статутного капіталу підприємства після його зменшення.

Покрити балансові збитки, профінансувати накладні витрати, пов'язані зі зменшенням статутного капіталу підприємства. Санаційний прибуток, що не використано на покриття балансових збитків та фінансування накладних витрат, відобразити у статті "Резервний капітал". Скласти баланс товариства після зменшення його статутного капіталу та покриття балансових збитків.

Розрахувати величину збільшення статутного капіталу підприємства шляхом додаткової емісії акцій, використовуючи дані щодо номінальної вартості акцій та кількості їх емісії.

Визначити величину статутного капіталу підприємства після додаткової емісії акцій.

Розрахувати величину емісійного доходу підприємства.

Скласти баланс товариства після збільшення його статутного капіталу, враховуючі, що усі акції оплачені в грошовій формі за курсом емісії.

За формулою (16) розрахувати балансові курси акцій підприємства до санації, після покриття балансових збитків, після збільшення статутного капіталу.

$$BK = \frac{BK}{CK} \times 100 \% , \quad (16)$$

де BK – балансовий курс акцій підприємства;

BK – величина власного капіталу підприємства, тис. грн;

CK – величина статутного капіталу підприємства, тис. грн.

Зробити необхідні висновки.

Індивідуально-консультативна робота

Консультація – це одна з форм організації навчального процесу, що проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання і для пояснення певних теоретичних положень чи аспектів, їх практичного застосування.

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль, тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

1) індивідуальних консультацій (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

2) групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

1) індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань, стосовно яких виникли запитання);

2) групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді індивідуального захисту індивідуального навчально-дослідного завдання.

Рекомендована література

Основна

1. Арєф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський; Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
3. Барсуков В. С. Обеспечение информационной безопасности. / В. С. Барсуков. – М. : Эко-Трендз, 1996. – 271 с.
4. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
5. Духов В. Е. Экономическая разведка и безопасность бизнеса. / В. Е. Духов. – К. : ИМСО МО Украины, НВФ "Студцентр", 1997. – 175 с.
6. Ермошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Ермошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2001. – 310 с.
7. Иванов А. В. Экономическая безопасность предприятий / А. В. Иванов, В. В. Шлыков. – М. : Вираз-Центр, 1995. – 40 с.
8. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 10. – С. 149–157.
9. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия : монографія / Н. В. Куркин. – Днепропетровск : АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с.
10. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : "Квіц", 1999. – 464 с.
11. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. – 288 с.
12. Терещенко О. О. Антикризисне фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.
13. Хозяйственный кодекс Украины. – Х. : ООО "Одиссей", 2004. – 232 с.
14. Шлеменко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення / В. Т. Шлеменко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.

Додаткова

15. Бельков О. А. Понятийно-категориальный аппарат концепции национальной безопасности / О. А. Бельков // Безопасность. – 1994. – № 3. – С. 91–94.

16. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
17. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.
18. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С. Н. Ильяшенко // Материалы Международной науч.-практ. конф. "Проблемы обеспечения экономической безопасности". – Донецк : РИА ДонНТУ, 2001. – 176 с.
19. Клебанова Т. С. Оценка угроз экономической безопасности регионов на основе методов факторного анализа / Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова // Економічна кібернетика. – 2000. – № 5 – 6. – С. 48–56.
20. Ковалев Д. Количественная оценка уровня экономической безопасности предприятия / Д. Ковалев, И. Плетникова // Экономика Украины. – 2001. – № 4. – С. 35–40.
21. Медведева І. Б. Компонентний та структурний підхід до формування складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства / І. Б. Медведева, М. Ю. Погосова // Економіка розвитку. – 2007. – № 3. – С. 91–93.
22. Орлов О. Планування діяльності промислового підприємства : підручник / О. Орлов. – К. : Скарби, 2002. – 336 с.
23. Родионова Н. Антикризисный менеджмент : учеб. пособ. / Н. Родионова. – М. : Юнити-Дана, 2001. – 224 с.
24. Рябкіна І. В. Оцінка фінансової складової економічної безпеки підприємства / І. В. Рябкіна, Ф. І. Євдокімов // Материалы V междунар. студ. науч. конф. "Экономика и маркетинг XXI века ". – Донецк : РВА ДонНТУ, 2004. – С. 27–32.
25. Соснин А. Менеджмент безопасности предпринимательства : учеб. пособ. / А. Соснин. – К. : ЕУФІМБ, 2002. – 558 с.
26. Фокіна Н. П. Методика виявлення загрози банкрутства підприємств за оцінкою показників фінансового стану / Н. П. Фокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 7. – С. 56–61.
27. Хлістунова Н. В. Фінансові ризики і платоспроможність підприємств / Н. В. Хлістунова // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 7. – С. 63–68.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Фінансова безпека як складова економічної безпеки підприємства	9
Змістовий модуль 2. Забезпечення фінансової безпеки підприємства ...	27
Методичні рекомендації для підготовки індивідуального навчально-дослідницького завдання з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства".....	44
Розрахункові вправи до практичної частини індивідуального навчально-дослідницького завдання з навчальної дисципліни "Фінансова безпека підприємства"	48
Індивідуально-консультативна робота	73
Рекомендована література	
Основна	74
Додаткова	74

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
денної форми навчання**

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладачі: **Кузенко** Тетяна Борисівна
Сабліна Наталія Вікторівна

Відповідальний за випуск *Журавльова І. В.*

Редактор *Ковальчук М. А.*

Коректор *Ковальчук М. А.*

План 2015 р. Поз. № 127 ЕВ. Обсяг 77 с.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*